

EU PROGRAMME ERASMUS+ KA2 Strategic Partnerships
for School Education

*Ανάπτυξη και πιλοτική εφαρμογή ενός μοντέλου
Συναισθηματικής Εκπαίδευσης*

Πνευματικό Προϊόν 2

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

(Ελληνική Έκδοση)

1

Παράχθηκε στα πλαίσια του
Ευρωπαϊκού Πρόγραμματος Erasmus Plus, Βασική Δράση 2,
Στρατηγικές συμπράξεις στον τομέα της εκπαίδευσης,
της κατάρτισης και της νεολαίας

Ιούνιος 2019

Επιμέλεια:

Clara Silva, Enrica Ciucci, Paola Caselli, Lucia Maddii, Maria Giulia Taddei και των διακρατικών εταίρων.

Αιτών οργανισμός:

University of Florence, FORLILPSI Dept., Florence (IT) – Education, Foreign Languages, Interculturality, Literatures, and Psychology – Dept., Florence (IT) – E.Υ.: Καθ. Clara Silva

Διακρατικοί Εταίροι:

*CENTRE L'HORIZON, Paris (FR)
CENTRO MACHIAVELLI, Training Agency and EU Projects Dept., Florence (IT)
ECTE - European Center In Training For Employment, Rethymnon, Crete (GR)
IST. COMP. STATALE GIOVANNI XXIII, Terranuova Bracciolini, Arezzo (IT)
UMA University of Malaga, Malaga (ES)*

Η υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην παραγωγή της παρούσας έκδοσης δεν συνιστά αποδοχή του περιεχομένου, το οποίο αντικατοπτρίζει αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών, και η Επιτροπή δεν μπορεί να αναλάβει την ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ	7
1.1 ΙΤΑΛΙΑ: Ινστιτούτο “Giovanni XXIII”	7
1.2 ΓΑΛΛΙΑ: Κέντρο "L'Horizon" στο Παρίσι.....	11
1.3 ΙΣΠΑΝΙΑ: Πανεπιστήμιο της Μάλαγα (UMA)	16
1.4 ΕΛΛΑΔΑ: Ευρωπαϊκό Κέντρο Κατάρτισης για την Απασχόληση (ECTE)	18
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΦΑΣΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ DREAM ..	20
2.1 Πειραματικές δραστηριότητες.....	20
2.2 Αποτελέσματα και προτάσεις για την ηλικιακή ομάδα 0-3	23
2.3 Αποτελέσματα και προτάσεις για την ηλικιακή ομάδα 3-6	28
2.4 Αποτελέσματα και προτάσεις για την ηλικιακή ομάδα 6-10	35
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΡΩΘΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	41
3.1 Εισαγωγικές υποθέσεις.....	41
3.2 Δραστηριότητες για παιδιά από 0-3 ετών ή μικτές ομάδες 0-6	44
3.2.1 Δραστηριότητα 1	44
3.2.2 Δραστηριότητα 2.....	45
3.2.3 Δραστηριότητα 3.....	46
3.2.4 Δραστηριότητα 4.....	47
3.2.5 Δραστηριότητα 5.....	48
3.2.6 Δραστηριότητα 6.....	49
3.2.7 Δραστηριότητα 7.....	50
3.2.8 Δραστηριότητα 8.....	51
3.2.9 Δραστηριότητα 9.....	52
3.3 Δραστηριότητες για την ηλικιακή ομάδα 3-10 και μικτές ομάδες 3-6 και 6-10	55
3.3.1 Δραστηριότητα 1.....	56
3.3.2 Δραστηριότητα 2.....	57
3.3.3 Δραστηριότητα 3.....	58

3.3.4	Δραστηριότητα 4.....	59
3.3.5	Δραστηριότητα 5.....	60
3.3.6	Δραστηριότητα 6.....	61
3.3.7	Δραστηριότητα 7.....	62
3.3.8	Δραστηριότητα 8.....	63
3.3.9	Δραστηριότητα 9.....	64
3.3.10	Δραστηριότητα 10.....	65
ΑΝΑΦΟΡΕΣ		66
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		67

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κείμενο αυτό έχει σχεδιαστεί ως ένα σημειωματάριο για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται με παιδιά 0-10 ετών. Αποτελεί ένα συμπλήρωμα του Οδηγού (ΠΠ2), που επίσης αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος DREAM: μαζί με αυτά, αποτελεί στην πραγματικότητα το σύνολο του Πνευματικό Προϊόντος 2. Όπως ήδη διευκρινίζονται στον Οδηγό, τα συναισθήματα δεν «διδάσκονται» απλώς, αλλά βιώνονται από το υποκείμενο: αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη σχέση με τα παιδιά κατά τα πρώτα έτη ανάπτυξής τους. Για να αναπτύξουν επαρκώς τα συναισθήματα των παιδιών, οι ενήλικες-γονείς και εκπαιδευτικοί-δάσκαλοι καλούνται να διαδραματίσουν θεμελιώδη ρόλο στη συναισθηματική κοινωνικοποίηση. Στην πραγματικότητα, μέσω της σχέσης με τον ενήλικα, το παιδί μαθαίνει να αναγνωρίζει, να ρυθμίζει και να ζει τα συναισθήματά του επαρκώς μέσα στο πολιτιστικό πλαίσιο στο οποίο βρίσκεται. Σύμφωνα με τον Denham (1998), τρία είναι είδη μάθησης που είναι υπεύθυνα για τη συναισθηματική κοινωνικοποίηση:

- **ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ:** η εκμάθηση γίνεται μέσω της αναγνώρισης των συναισθηματικών εκφράσεων, τόσο λεκτικών όσο και μη λεκτικών, μπροστά σε συγκεκριμένες καταστάσεις, ακόμη και αν δεν υπάρχει ρητή πρόθεση να διδάσκουμε το παιδί.
- **ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ:** η εκμάθηση γίνεται με ρητές διδασκαλίες σχετικά με τα συναισθήματα που τα γονικά στοιχεία ή άλλοι κοινωνικοί παράγοντες απευθύνονται στα παιδιά. Τέτοιες διδασκαλίες διαμεσολαμβάνονται σε μεγάλο βαθμό από τη λεκτική γλώσσα.
- **ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ:** η εκμάθηση γίνεται μέσω του αντίκτυπου, στο παιδί, των αντιδράσεων που εφαρμόζουν οι κοινωνικοί παράγοντες, μπροστά στα συναισθήματα που εκφράζουν τα παιδιά.

Αυτό το εγχειρίδιο σκοπεύει να προσφέρει επιχειρησιακές ιδέες από τις οποίες οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αντλήσουν έμπνευση, να ανταποκριθούν με ευελιξία και δημιουργικότητα στις αναπτυξιακές ανάγκες των συναισθημάτων των παιδιών κατά τη διάρκεια των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών στιγμών της προσχολικής και σχολικής ημέρας. Το κείμενο αυτό θέλει να αντιπροσωπεύει μια πρόταση που συμπληρώνει το θεωρητικό πλαίσιο που περιγράφεται στον Οδηγό. Επιπλέον, το εγχειρίδιο είναι το αποτέλεσμα του πειραματισμού που διεξάγεται στις χώρες εταίρους που συμμετέχουν στο πρόγραμμα DREAM. Για να κατανοήσουμε καλύτερα το πλαίσιο αναφοράς μέσα στο οποίο έχουν αναπτυχθεί τα εργαλεία που παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 3, θεωρήσαμε χρήσιμο να αναφέρουμε στο Κεφάλαιο 1 μια σύντομη επισκόπηση των πλαισίων πειραματισμού. στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται τα κυριότερα αποτελέσματα του παραπάνω πειράματος, συνοδευόμενα από προτάσεις για την εκπαιδευτική με θέμα τα συναισθήματα. Τέλος, οι εμπειρίες που προτείνονται στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζονται λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα οργάνωση του Ευρωπαϊκού πλαισίου για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ), η οποία γενικά χωρίζεται σε τρεις ηλικιακές ομάδες.

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ

Clara Silva, Paola Caselli

1.1 ΙΤΑΛΙΑ: Ινστιτούτο “Giovanni XXIII”

Στην Ιταλία, ο πειραματισμός του προγράμματος DREAM διεξήχθη μέσω του Ινστιτούτου "Giovanni XXIII" της Terranuova Bracciolini (Arezzo). Η περιοχή που απασχολείται από το Ινστιτούτο περιλαμβάνει τώρα μεγάλο αριθμό υπηρεσιών προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης για μαθητές ηλικίας 0-14 ετών. Οι υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) για την ηλικιακή ομάδα 0-3 και 3-6, το Δημοτικό, το Γυμνάσιο, το Παιδικό / Εφηβικό / Οικογενειακό Κέντρο, χάρη στην ευρεία τους σύνθεση, των ωρών λειτουργίας και των δραστηριοτήτων τους διαμορφώνουν μία ενιαία δομή, με ισχυρή λειτουργική συνοχή. Για το λόγο αυτό θεωρήθηκε ότι θα δημιουργηθεί μια «κάθετη εκπαιδευτική πορεία», η οποία θα αποφεύγει την ύπαρξη εμποδίων και ακατάλληλων ασυνεπειών στο πρόγραμμα σπουδών του Ινστιτούτου, αναθέτοντας στον όρο «Περιεκτική» ένα πλήρες και συνεκτικό νόημα, σε όλες τις πτυχές που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν την εκπαιδευτική και την πορεία κατάρτισης.

Στο πλαίσιο της προαναφερθείσας πορείας, το έργο DREAM τοποθετείται εννοιολογικά και λειτουργικά και απευθύνεται στην ηλικιακή ομάδα 0-10, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για γνωστικές / συναισθηματικές "συντονιστικές" ενέργειες, οι οποίες μεταδίδουν την έννοια της συμμετοχής στην ίδια "παιδαγωγική ευφυΐα", μακριά από ασυνέπειες και αντιφάσεις στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Το Ινστιτούτο Terranuova γεννήθηκε το 1997 από τη ενσωμάτωση του Εκπαιδευτικού Κύκλου "Bettino Ricasoli" στο Κατώτερο Δευτεροβάθμιο Σχολείο "Giovanni XXIII". Σήμερα, το Ίδρυμα αποτελείται από πέντε σχολικά

συγκροτήματα, τα οποία απευθύνονται σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες (δύο για παιδιά 0-6, δύο για μαθητές Δημοτικού, ένα για Γυμνάσια), σε ένα ενιαίο κέντρο με μερικές κοινές περιοχές . Έχει 1000-1100 μαθητές, στους οποίους πρέπει να προστεθούν παιδιά που παρευρίσκονται στην υπηρεσία Δημοτικής Φροντίδας 0-3 και το ιδιωτικό νηπιαγωγείο, αντίστοιχα. Αυτή η εκπαιδευτική καθώς και η συσσωρευτική πορεία διαρθρώθηκε στη δεκαετία του 1980, όταν η εξάπλωση των μικρών σχολικών κτιρίων, τοποθετημένων σε πολλά διαφορετικά μέρη του Δημοτικού Χώρου, έδειξε σημαντικές δυσκολίες στην ανταπόκριση στις οργανωτικές, εκπαιδευτικές και διδακτικές ανάγκες. Ως εκ τούτου, προέκυψε η ανάγκη για πιο πολύπλοκες και εξειδικευμένες εκπαιδευτικές / σχολικές δομές.

Στο πλαίσιο αυτό, οι επενδύσεις στον εκπαιδευτικό / σχολικό τομέα θα μπορούσαν να βασιστούν σε σημεία αναφοράς και η στήριξη να συνεχιστεί με την πάροδο του χρόνου, σε μια περιοχή που προοδευτικά θα γίνει μέρος της μητροπολιτικής περιοχής της Φλωρεντίας. Από κοινωνικο-οικονομικής άποψης, με την πάροδο των χρόνων, η περιοχή στην οποία βρίσκεται το Ίδρυμα χαρακτηρίστηκε από μια παραγωγική ανάπτυξη, που συνδέεται κυρίως με τους τομείς της ανανεώσιμης ενέργειας, της τεχνολογίας των πληροφοριών και της μόδας. Το επίπεδο απασχόλησης επιβεβαιώθηκε ότι είναι αρκετά υψηλό, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Αυτή η δυναμική έχει επίσης προκαλέσει την ανάγκη για καινοτόμες υπηρεσίες, οι οποίες έκαναν την είσοδο του ιδιωτικού κοινωνικού τομέα στη διαχείριση των υπηρεσιών Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) που απευθύνονται στην ηλικιακή ομάδα 0-3 και η πρόοδος των εκκολαπτόμενων "πόλων Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ)" για τα παιδιά ηλικίας 0 -6, με την προοπτική της συνέχειας στην εκπαίδευση 0-6. έχουν συσταθεί τμήματα, τα οποία περιοδικά συγκεντρώνουν εκπαιδευτικούς / δασκάλους από διάφορα προσχολικά και σχολικά επίπεδα, για να μοιραστούν τις σκέψεις, τις μεθόδους και τις ιδέες τους.

Από αυτή την άποψη, το έργο DREAM επιτάχυνε περαιτέρω την πορεία προς αυτόν τον σκοπό, ο οποίος μπορεί να οριστεί ως ένα είδος "όασης του Dewey", ανακτώντας την ιδέα του σχολείου ως παραγωγού γνώσης, που "αποσυναρμολογεί και ανασυνθέτει", που είναι σε θέση να μιλήσει στην κοινωνία η οποία βασίζεται σε κίνητρα, ως βασικό παράγοντα στη σταθεροποίηση της μάθησης. Κατά την τριετή πορεία του Έργου, θεωρήθηκε ότι, για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, είναι θεμελιώδους σημασίας να επικεντρωθούμε στη σχέση προσφοράς, συναισθημάτων και κινήτρων για μάθηση, σύμφωνα με μια έννοια "οικολογίας" οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη των παιδιών, αλλά και εκείνων των "δεξιοτήτων του πολίτη" που αποτελούν προτεραιότητες του εκπαιδευτικού / σχολικού μονοπατιού. Και αυτές οι δεξιότητες καθορίζονται από ευθύνες, αυτονομία και στάσεις. Σεβασμός στον εαυτό σου και στους άλλους, αυτοεκτίμηση, συνειδητοποίηση των πόρων του ατόμου, ικανότητα διαχείρισης και επίλυσης συγκρούσεων, ικανότητα να καταλήγουν στην ανάπτυξη μιας στάσης και μιας προσέγγισης που είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του σχολείου και της μάθησης, αλλά πρώτα απ' όλα της ζωής.

Η προσοχή στην εκπαιδευτική σχέση υλοποιείται σε όλους τους εκπαιδευτικούς τομείς: στην καθημερινή διδακτέα ύλη, σε συγκεκριμένα προγράμματα της εκπαιδευτικής προσφοράς, αλλά και σε στιγμές που δεν είναι συγκεκριμένα «γνωστικές», όπως η υποδοχή των παιδιών το πρωί, η επιστροφή τους στις οικογένειες, το γεύμα, η αναψυχή. Αυτή η προσοχή στην αξία της εκπαιδευτικής σχέσης εκδηλώνεται επίσης σε ρουτίνες, μεσημεριανό, διαλείμματα, οργάνωση, μέθοδοι διδασκαλίας (Garner, 2010). Η κινητικότητα, η δημιουργικότητα, η δημοκρατική συμμετοχή, τα εργαστήρια, οι πολλές διαφορετικές εκπαιδευτικές επιλογές αποτελούν όλα τα στοιχεία που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παιδιών και τους προτείνουν μια ουσιαστική μάθηση. Στο «Giovanni XXIII» ο προβληματισμός σχετικά με το ρόλο των σχέσεων στην εκπαίδευση απετέλεσε

το βασικό θέμα της κατάρτισης των εκπαιδευτικών εδώ και χρόνια, με θετική και αποτελεσματική συμμετοχή στα διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια που αποτελείται το Ινστιτούτο. Οι εκπαιδευτικοί απευθύνονται στην κοινή χρήση τόσο των ενηλίκων όσο και των προσεγγίσεων ενηλίκων και παιδιών και στη διαχείριση συγκρούσεων μεταξύ παιδιών καθώς και στην προετοιμασία μαθησιακών περιβαλλόντων που ευνοούν ένα θετικό περιβάλλον και ευημερία".

Η συμμετοχή του Ινστιτούτου στο Έργο ήταν τόσο έντονη όσο και συνεχής από τη πρώτη συνάντηση στη Φλωρεντία (Νοέμβριος 2016), όσον αφορά τη διαχείριση του Έργου και τις πρακτικές και οργανωτικές του πτυχές. Δημιουργήθηκε μια συγκεκριμένη ομάδα, αφιερωμένη στο Πρόγραμμα, το οποίο συγκροτήθηκε από τον Διευθυντή του Ινστιτούτου, έναν Διευθυντή Υποθέσεων και δύο καθηγητές. Η ομάδα συμμετείχε σε όλες τις συναντήσεις του Έργου: εθνικές και διακρατικές. Επιπλέον, παρέμεινε σε επαφή με τους διεθνείς Συνεργάτες μέσω του Basecamp και συχνά συνδέθηκε με τον Επιστημονικό Υπεύθυνο Έργου (UNIFI) και τον Τεχνικό Συντονιστή (Centro Machiavelli) για τεχνικές και οργανωτικές εσωτερικές συναντήσεις.

Η φάση πειραματισμού, η οποία χωρίστηκε σε κατάρτιση εκπαιδευτικών και καθηγητών και δοκιμασίες σε ειδικά προσδιορισμένες τάξεις, πραγματοποιήθηκε στο ICTB από τον Οκτώβριο του 2018 έως τον Μάρτιο του 2019. Η κατάρτιση διεξήχθη από μια ομάδα εμπειρογνομόνων με θέμα τα συναισθήματα και τις αισθήσεις και την καθοδήγηση του επικεφαλής εταίρου. Τα ζητήματα που εξετάστηκαν, σύμφωνα με το περιεχόμενο των οδηγιών, ήταν: τα συναισθήματα, η συναισθηματική ρύθμιση, η νοημοσύνη και η προσκόλληση, ο ρόλος των συναισθημάτων στη μάθηση, οι καθρέπτες των νευρώνων. Οι ώρες εκπαίδευσης ήταν 25, χωρισμένες σε έξι συνεδριάσεις. Το μάθημα, που εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από εκείνους που συμμετείχαν σε αυτό, παρακολουθήθηκε με μεγάλη συμμετοχή και συναισθηματική συμμετοχή. Οι

δοκιμές διεξήχθησαν σε τέσσερα τμήματα / σχολικές τάξεις του κέντρου Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ): ένα τμήμα 0-3 υπηρεσιών Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) (nido d'infanzia), ένα τμήμα (που από παιδιά ηλικίας 5 ετών) τμήμα Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) 3-6 (scuola dell'infanzia), και δύο σχολικές τάξεις των 3ου δημοτικού σχολείου.

Η διεθνής εμπειρία αποτέλεσε σημαντική προστιθέμενη αξία για το Ινστιτούτο. Ειδικότερα, η κατάρτιση επέτρεψε στους εκπαιδευτικούς / δασκάλους μια βαθιά ενδοσκόπηση, μια ευαισθητοποίηση και την απόκτηση μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης σχετικά με το θέμα των συναισθημάτων. Ήταν επίσης μια ευκαιρία για μια ουσιαστική σύγκριση των εμπειριών, που ευνοούνται από το φιλόξενο και θετικό κλίμα των συναντήσεων. Το ενδιαφέρον έχει εντατικοποιηθεί, χάρη στην ποιότητα των εκπαιδευτών και του ίδιου του έργου. Επιπλέον, η ισχυρή αλληλεπίδραση με άλλα εκπαιδευτικά μονοπάτια του Ινστιτούτου έχει εμπλουτίσει την αντανάκλαση των διαφόρων ομάδων εκπαιδευτικών που έχουν ξεκινήσει μονοπάτια έρευνας-δράσης. Με τον τρόπο αυτό, ο προβληματισμός αφορούσε επίσης τους εκπαιδευτικούς που δεν συμμετείχαν στην εκπαίδευση.

1.2 ΓΑΛΛΙΑ: Κέντρο "L'Horizon" στο Παρίσι

Το **Κέντρο "L'Horizon"** γεννήθηκε με πρωτοβουλία δύο επαγγελματιών, ενός ενεργού στον κοινωνικό τομέα και του άλλου στην εκπαίδευση, το 1972, το έτος κατά το οποίο η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και των διδακτικών υπηρεσιών πραγματοποιήθηκε στη Γαλλία, η οποία οδήγησε στην καθιέρωση του Κρατικού Διπλώματος Του Εκπαιδευτικού Παιδικής Ηλικίας (Educatrice de Jeunes Enfants - EJE). Το **Κέντρο "L'Horizon"**, αρχικά στο 13ο διαμέρισμα του Παρισιού, μεταφέρθηκε από το 2008 στις σημερινές

εγκαταστάσεις του, στο Malakoff. Σήμερα, είναι μια εκπαιδευτική ένωση επίσημα αναγνωρισμένη από το γαλλικό Υπουργείο Νεολαίας, Αθλητισμού και Κοινωνικής Συνοχής. Το **Κέντρο "L'Horizon"** έχει προωθήσει, από την ίδρυσή του εκπαιδευτικές δράσεις που απευθύνονται σε επαγγελματίες της πρωτοβάθμιας παιδείας ορίζοντας τον ακόλουθο βασικό στόχο: να προσαρμόσει τις προσφορές και τις μεθόδους κατάρτισης στις ανάγκες συνεχώς εξελισσόμενων επαγγελματικών τομέων, καθώς και το ευρύτερο πλαίσιο των επαγγελματιών που εμπλέκονται στον τομέα της πρόωρης παιδικής ηλικίας, της κοινωνικής εργασίας και της απασχόλησης. Ήταν ο πρώτος φορέας στη Γαλλία που προετοίμασε φοιτητές για το Κρατικό Δίπλωμα Του Εκπαιδευτικού Jeunes Enfants. Με την πάροδο του χρόνου, το Κέντρο έχει αναπτύχθει σταδιακά και έχει διαφοροποιήσει τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες, εστιάζοντας παράλληλα στην κατάρτιση των επαγγελματιών που εργάζονται στον τομέα της πρώιμης παιδικής ηλικίας: δηλαδή επαγγελματίες που εργάζονται στους βρεφονηπιακούς σταθμούς και σε άλλες υπηρεσίες εκπαίδευσης και φροντίδας που αποσκοπούν στην παιδική ηλικία 0 - 3, αλλά όχι στην école maternelle, η οποία απευθύνεται στην ηλικιακή ομάδα 2 / 3-5 και εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Εθνικού Υπουργείου Παιδείας, το οποίο διαχειρίζεται την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Το Κέντρο προετοιμάζει τους φοιτητές για το Δίπλωμα EJE προκειμένου να εκπαιδεύσει υπεύθυνους επαγγελματίες ανοιχτούς στον «έξω κόσμο» και στο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο στο οποίο ζουν το παιδί και η οικογένειά του. Η αποστολή του Κέντρου συνίσταται στην κατάρτιση υπεύθυνων και ικανών επαγγελματιών για να προωθήσουν την ποιότητα των παιδιών και την υποδοχή των οικογενειών τους. Επιπλέον, το Κέντρο προωθεί μια διαδικασία προβληματισμού, ανταλλαγής, ανάπτυξης εργαλείων αξιολόγησης της κατάρτισης για τους σπουδαστές, μέσα σε μια διαφοροποιημένη πρόταση κατάρτισης, με βάση τις υποκειμενικές ανάγκες και το κοινωνικοοικονομικό και

επαγγελματικό πλαίσιο αναφοράς. Επίσης, προωθεί ατομικά μαθήματα κατάρτισης που απευθύνονται σε άτομα που ενδιαφέρονται να εργαστούν σε έναν επαγγελματικό κλάδο που προσφέρει αναμφισβήτητες ευκαιρίες απασχόλησης, μέσω της παρουσίασης και υλοποίησης μιας προσφοράς συνεχούς κατάρτισης, σύμφωνα με τα ενδεχόμενα και τις ανάγκες του κόσμου της δουλειάς.

Σήμερα, με βάση την ανάλυση των κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών σε τοπικό επίπεδο, το διδακτικό προσωπικό που εργάζεται στο Κέντρο επικεντρώνει το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα σε τέσσερις βασικούς τομείς, με τους εξής στόχους: να διευκολύνει, στους σπουδαστές και τους εκπαιδευόμενους, τη σταδιακή κατασκευή των απαραίτητων δεξιοτήτων για τον επαγγελματισμό τους για να ενεργούν θετικά στον κόσμο της εργασίας, να τονίσει τη δυναμική των εναλλασσόμενων μονοπατιών «μελέτης / εργασίας» στην κατάρτιση, την αναθεώρηση και την εφαρμογή των πρακτικών δραστηριοτήτων, την προώθηση της να προωθήσουν την κεντρική θέση και την ενεργότητα των σπουδαστών και των εκπαιδευομένων στην επαγγελματική τους κατάρτιση, μέσω της ανάπτυξης της έρευνας και του ανοίγματος στην επικράτεια, να προωθήσει τον προβληματισμό σχετικά με το θέμα της αξιολόγησης και της παρακολούθησης της κατάρτισης. Από το 2018, το τριετές εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Κέντρου πραγματοποιείται σε συνδυασμό με το πτυχιακό μάθημα των εκπαιδευτικών επιστημών του Πανεπιστημίου Paris-Nanterre.

Οι δραστηριότητες πειραματισμού που προβλέπονται από το πρόγραμμα DREAM διεξήχθησαν σε συνεργασία με διάφορες εκπαιδευτικές πραγματικότητες και ιδρύματα που λειτουργούσαν στην περιοχή του Παρισιού και διοικούσαν από επαγγελματίες της εκπαίδευσης μαζί με τους ενήλικες και τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Συνεπώς, δομήθηκαν δύο ομάδες επαγγελματιών: μία ομάδα δημιουργήθηκε σύμφωνα με το περιεχόμενο των

κατευθυντήριων γραμμών του DREAM και με την κατάρτιση στο θέμα των επιδράσεων και συναισθημάτων (Ομάδα Α). Αντίθετα, ο άλλος δεν συμμετείχε στην εκπαίδευση του DREAM (Ομάδα Β). Η δοκιμή, σε αντίθεση με ό, τι σχεδιάστηκε κατά τη φάση σχεδιασμού, λόγω δυσκολιών στην εμπλοκή των εκπαιδευτών της ομάδας 0-3 που συναντήθηκαν κατά τη διάρκεια της εργασίας, αφορούσε μόνο την ηλικιακή ομάδα 3-10 ετών.

Οι πειραματικές δραστηριότητες διεξήχθησαν όπως υποδεικνύεται παρακάτω:

- **Ομάδα (Α) - εκπαιδευμένοι για το θέμα των συναισθημάτων:** την άνοιξη του 2018 οργανώθηκαν προκαταρκτικές συναντήσεις με το διδακτικό προσωπικό και τον διευθυντή της Ecole Nouvelle d'Antony και της Ecole Nouvelle La Source στην προαστιακή περιοχή του Παρισιού. Σε αυτές τις συναντήσεις, η προσοχή εστιάστηκε στις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι δάσκαλοι, τοποθετώντας τους σε σχέση με το θέμα των συναισθηματικών εκδηλώσεων των παιδιών, σε δύο φάσεις: δύο ειδικές συναντήσεις σε κάθε ένα από τα σχολεία που αναφέρονται παραπάνω, έξω από το χρονοδιάγραμμα επιλογής, μια συνάντηση ολομέλειας και στα δύο σχολεία, με όλους τους δασκάλους. Αυτό επέτρεψε στους εκπαιδευτικούς να προβληματιστούν από κοινού σχετικά με τις χρησιμοποιούμενες μεθόδους διδασκαλίας και τις συγκεκριμένες στιγμές που πρέπει να τηρηθούν στα δύο Ινστιτούτα. Οι παρατηρήσεις πραγματοποιήθηκαν από πέντε καθηγητές (μόνο γυναίκες): τρεις έμπειρους εκπαιδευτικούς, από την Ecole Nouvelle d'Antony, στο Antony (Hauts de Seine) και δύο δασκάλους από την Ecole Nouvelle La Source, από το Meudon (Hauts de Seine). Οι συναντήσεις παρατήρησης έγιναν από τον Ιούνιο του 2018 έως τον Ιανουάριο του 2019, για μισή μέρα (πρωί ή απόγευμα) και για ολόκληρες μέρες, κατά τη διάρκεια των σχολικών ωρών, κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, του γεύματος κλπ.

- **Ομάδα (B) - μη εκπαιδευμένοι επαγγελματίες με θέμα τα συναισθήματα:** αυτή η ομάδα αποτελείται από μια ομάδα συντονιστών, δύο άνδρες και τρεις γυναίκες, συντονισμένη από έναν διευθυντή των θερινών κατασκηνώσεων, ο οποίος για πρώτη φορά ήταν σε τέτοια θέση με πλήρη αυτονομία, αναφέροντας ειδικότερα την παιδαγωγική του Montessori. Τα περισσότερα από τα μαθήματα είχαν ήδη καλή εμπειρία σε αυτή την παιδαγωγική μέθοδο. Όλοι συμμετείχαν σε άλλες σπουδές ή επαγγελματικές δραστηριότητες. Αυτοί ήταν εθελοντές που συμμετείχαν στην παιδαγωγική Montessori και επικεντρώθηκαν στην «ελευθερία του παιδιού», που αποτελεί τον πυρήνα του προγράμματος του κέντρου εξωσχολικών δραστηριοτήτων του La Maison de Courcelles στο Courcelles-sur-Aujon (Haute Marne). Μια πρώτη διήμερη συνάντηση με τον αρχηγό της ομάδας θερινών κατασκηνώσεων πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 2018. Παρατηρήσεις αυτής της μη σχηματιζόμενης ομάδας έγιναν κατά τη θερινή περίοδο διακοπών του 2018. Επιπλέον, διοργανώθηκε μια συνάντηση (οκτώ ώρες) τον Ιούνιο 2018, με όλους τους εμπλεκόμενους επαγγελματίες (που δραστηριοποιούνται στις τρεις ηλικιακές ομάδες, 0-3, 3-6 και 6-10, όπου επικεντρώνεται το DREAM), να παρακολουθεί και να αξιολογεί την πρόοδο του Έργου και να ξεκινά τον τελικό κύκλο παρατηρήσεων, χρησιμοποιώντας ένα δομημένο Grid, χωρισμένο σε πέντε λειτουργίες, κοινές σε όλους τους συνεργάτες της DREAM. Οι παρατηρήσεις αφορούσαν, αφενός, τις «κοινωνικο-σχεσιακές δραστηριότητες» και, αφετέρου, τις «γνωστικές». Από την άποψη αυτή, συμπληρώθηκαν συνολικά 14 Gridτα.

1.3 ΙΣΠΑΝΙΑ: Πανεπιστήμιο της Μάλαγα (UMA)

Το Πανεπιστήμιο της Μάλαγας, το οποίο γεννήθηκε το 1968, με την ανάπτυξη του Συλλόγου Φίλων του Πανεπιστημίου της Μάλαγα, μια οργάνωση που υποστήριζε ένα Πανεπιστήμιο της επαρχίας με την ευαισθητοποίηση του κοινού και την κινητοποίηση των πολιτών, η οποία τελικά οδήγησε στην ίδρυσή του. Αυτό σύντομα ακολούθησε περαιτέρω εξελίξεις στην ιδρυτική διαδικασία όπως η ανάπτυξη του Πανεπιστημιακού Κολλεγίου της Μάλαγα το 1971 και η ομαδοποίηση του ήδη υπάρχοντος Τεχνικού Πολυτεχνείου, του Κολλεγίου Εκπαίδευσης Καθηγητών, της Σχολής Οικονομικών και Επιχειρήσεων της Γρανάδας) και το Seminary. Τέλος, στις 18 Αυγούστου 1972, η ίδρυση του Πανεπιστημίου της Μάλαγα εγκρίθηκε με διάταγμα. Προς το παρόν, το Πανεπιστήμιο της Μάλαγα είναι απολύτως προσηλωμένο στην επιστημονική ανάπτυξη και την καινοτομία για τους λόγους στους οποίους βασίζεται η κοινωνική πρόοδος. Οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την προώθηση της κινητικότητας και την προσέλκυση διεθνών ταλέντων έχουν ξεπεραστεί τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα ένα ανοικτό και κοσμοπολίτικο πανεπιστήμιο που συμμετέχει σε ερευνητικά έργα υψηλού επιπέδου. 40 χρόνια μετά την ίδρυσή της, η UMA έχει πάνω από 35.000 σπουδαστές, 58 προγράμματα σπουδών, 53 προγράμματα σπουδών, 278 ερευνητικές ομάδες και 45 εγγεγραμμένα διπλώματα ευρεσιτεχνίας το 2011.

Συγκεκριμένα, οι κύριοι στόχοι της Σχολής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο της Μάλαγα είναι: να ενθαρρύνουν τους μαθητές να αναπτύξουν τις προσωπικές, ακαδημαϊκές και επαγγελματικές τους δεξιότητες. να ενθαρρύνουν σε αυτές την ανάπτυξη των εργαλειολογικών στρατηγικών, να τους υποστηρίξει στην ανακάλυψη των δεξιοτήτων, των ικανοτήτων και των συμφερόντων τους, να τους παράσχει στρατηγικές για την επίλυση συγκρούσεων, να παρέχει εκπαιδευτική καθοδήγηση και υλικό διδασκαλίας στους σπουδαστές. Στον τομέα της εκπαίδευσης, το UMA προσφέρει μαθήματα τεσσάρων

προπτυχιακών τομέων: κοινωνική εκπαίδευση, προσχολική εκπαίδευση, πρωτοβάθμια εκπαίδευση και παιδαγωγική, πέντε μεταπτυχιακά στην κοινωνική αλλαγή και τα εκπαιδευτικά επαγγέλματα, στον πολιτισμό της Ειρήνης, των συγκρούσεων, της εκπαίδευσης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη περιβαλλοντική εκπαίδευση; πρακτικές και πολιτικές εκπαιδευτικής καινοτομίας και διδασκαλίας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης και της διδασκαλίας γλωσσών Τέλος, ένα διδακτορικό δίπλωμα έρευνας ασχολείται με την εκπαίδευση και την κοινωνική επικοινωνία.

Ο πειραματισμός του έργου DREAM περιλάμβανε έξι επαγγελματίες στον τομέα της εκπαίδευσης, οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τον προσδιορισμό των σχολείων, των εκπαιδευτικών που έπρεπε να συμμετάσχουν, καθώς και των τάξεων για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων κατάρτισης και δοκιμών. Αυτά είναι τα εξής:

- Centro de Educación Infantil "Brunet". 1ος κύκλος (παιδιά ηλικίας 0-3 ετών). Πραγματοποιήθηκε σε 2 ομάδες: 1 ομάδα, με εκπαιδευτή που παρακολούθησε την εκπαίδευση και μια άλλη ομάδα με εκπαιδευτικό χωρίς προηγούμενη εκπαίδευση.
- Centro de Educación Infantil y Primaria "Denis Belgrano", 2ος κύκλος (παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών). Δύο ομάδες: μια ομάδα με εκπαιδευμένο δάσκαλο και μια άλλη ομάδα με μη εκπαιδευμένο δάσκαλο.
- Centro de Educación Infantil y Primaria "Cayetano Bolívar", 1ος και 2ος κύκλος (παιδιά ηλικίας 6 έως 10 ετών). Δύο ομάδες: μια ομάδα με εκπαιδευμένο δάσκαλο και μια άλλη ομάδα με μη εκπαιδευμένο δάσκαλο.

Η κατάρτιση για συνολικά 20 ώρες διεξήχθη από τον Ιούνιο έως τον Σεπτέμβριο του 2018, ενώ οι δοκιμαστικές δραστηριότητες - που αφορούν όλες τις ηλικιακές ομάδες παιδιών του έργου Project DREAM - πραγματοποιήθηκαν τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Οι παρατηρήσεις αφορούσαν δύο είδη δραστηριοτήτων: γνωστικές (καθήκοντα στην τάξη κλπ.) και σχεσιακές (άρα χωρίς αξιολόγηση και λιγότερο δομημένες). Διεξήχθησαν 11 συνεδρίες παρατήρησης, που πραγματοποιήθηκαν σε μαθήματα όπου εργάζονταν εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτικοί εκπαιδευμένοι από το DREAM.

1.4 ΕΛΛΑΔΑ: Ευρωπαϊκό Κέντρο Κατάρτισης για την Απασχόληση (ECTE)

Το ECTE είναι εκπαιδευτικό ίδρυμα πιστοποιημένο από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος (ΕΟΠΠΕΠ) για την παροχή Κατάρτισης Δια Βίου Μάθησης, με στόχο την προώθηση της απασχολησιμότητας με την απόκτηση νέων ή την ενημέρωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των ενηλίκων. Οι δραστηριότητες προώθησης της νεολαίας στην απασχόληση καλύπτουν μεγάλο μέρος των υπηρεσιών του ECTE και περιλαμβάνουν - εκτός από την κατάρτιση, την καθοδήγηση, τις καινοτόμες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις - τη διεθνή κινητικότητα για εργασία ή πρακτική. Επιπλέον, το ECTE εργάζεται στον τομέα της στήριξης της απασχόλησης των νέων, προσφέροντας κατάρτιση, καθοδήγηση, καινοτόμες ολοκληρωμένες παρεμβάσεις και προώθηση της διεθνούς κινητικότητας για εργασία ή πρακτική άσκηση.

Όσο για τον πειραματισμό του DREAM στην Ελλάδα, η ECTE συγκέντρωσε δεδομένα σχετικά με διαφορετικές συναισθηματικά συναισθηματικές λειτουργίες, που παρατηρήθηκαν στα μαθήματα ομάδας. Οι συνεδριάσεις παρατήρησης διεξήχθησαν σε εννέα σχολεία από 10 εκπαιδευτικούς, παρατηρώντας έτσι 22 δασκάλους που συμμετείχαν στην εκπαίδευση DREAM. Οι παρατηρήσεις

πραγματοποιήθηκαν πριν από την εκπαίδευση και μετά από την ίδια την εκπαίδευση. Πραγματοποιήθηκαν 22 προ-κατάρτισεις και 19 μετα-εκπαιδευτικές παρατηρήσεις, καθώς τρεις δάσκαλοι μετακόμισαν σε άλλα σχολεία κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής φάσης. Για την ανάλυση των δεδομένων, ελήφθησαν υπόψη 38 παρατηρήσεις, 19 πριν και 19 μετά.

Η κατάρτιση κατέστησε δυνατή την τόνωση της αντανάκλασης των εκπαιδευτικών στις συναισθηματικές τους ικανότητες, έτσι ώστε οι ίδιοι να ενισχύσουν τη συναισθηματικά συναισθηματική διάσταση στην καθημερινή ζωή των τάξεων τους. Προκειμένου να εκτιμηθεί ο αντίκτυπος της πρότασης αυτής της συναισθηματικά συναισθηματικής προσέγγισης στην εκπαίδευση, συμμετείχαν και εκπαιδεύτηκαν εκπαιδευτικοί από 12 σχολεία στην περιοχή του Ρεθύμνου της Κρήτης, μεταξύ των οποίων μία υπηρεσία 0-3 Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ), δύο 3-6 υπηρεσίες Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) και εννέα Δημοτικά σχολεία.

Η εκπαίδευση, διάρκειας 21 ωρών, χωρίστηκε σε επτά συνεδρίες. Ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2019 και έληξε τον Απρίλιο του 2019. 49 εκπαιδευτικοί παρακολούθησαν τις εκπαιδευτικές συναντήσεις, 26 από τους οποίους παρακολούθησαν με ιδιαίτερη σταθερότητα, παρακολουθώντας όλες τις συναντήσεις. Τέλος, οι 26 αυτοί δάσκαλοι αντιπροσώπευαν ένα "δείγμα", χρήσιμο για την αξιολόγηση της επίδρασης της συναισθηματικής προσέγγισης στην εκπαίδευση που πρότεινε το DREAM.

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΦΑΣΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ DREAM

Maria Giulia Taddei, Clara Silva

2.1 Πειραματικές δραστηριότητες

Στο πλαίσιο της φάσης πειραματισμού του προγράμματος DREAM πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες δραστηριότητες:

α) Παρατηρήσεις που διενεργήθηκαν σε τμήματα / τάξεις των τμημάτων 0-3 Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) και 3-6 και του δημοτικού σχολείου.

β) Ερωτηματολόγιο αυτοελέγχου που απευθύνεται σε με στόχο την ανίχνευση πρότερη γνώσης εκπαιδευτικών σχετικά με το θέμα που συζητήθηκε κατά τη διάρκεια της κατάρτισης. αυτό το ερωτηματολόγιο ήταν πριν και μετά από την εκπαίδευση, ως εκτίμηση της προηγούμενης και της τελικής γνώσης των εκπαιδευτικών / δασκάλων για το θέμα των συναισθημάτων.

Σχετικά με τις παρατηρήσεις, το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την κωδικοποίηση των δεδομένων ήταν το συγκεκριμένο Grid παρατήρησης που καταρτίστηκε και επιστημονικά επικυρώθηκε από τους Συνεργάτες του Έργου (δημοσιευμένο στις κατευθυντήριες γραμμές του DREAM), σε σχέση με τις κοινωνικές και συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις εκπαιδευτών / εκπαιδευτικών και παιδιών.

Ο χρόνος των παρατηρήσεων αντιστοιχούσε στον χρόνο της συγκεκριμένης δραστηριότητας που παρατηρήθηκε και ειδικότερα παρατηρήθηκαν δύο τύποι δραστηριοτήτων: κάποιες στιγμές πιο γνωστικού χαρακτήρα, με δηλωμένα

εκπαιδευτική πρόθεση και μερικές στιγμές μεγαλύτερης κοινωνικής σχέσης , για παράδειγμα παιχνίδι. Η επιλογή για την τήρηση αυτών των δύο τύπων δραστηριοτήτων αποσκοπεί στην επαλήθευση των δραστηριοτήτων στις οποίες οι εκπαιδευτικοί / δάσκαλοι προωθούν κυρίως τη συναισθηματική και συναισθηματική διάσταση.

Στην περίπτωση του πειραματικού κύριου εταίρου DREAM (ICTB της Terranuova Bracciolini), πραγματοποιήθηκαν παρατηρήσεις από δύο ερευνητές της UNIFI, ένας με ευθύνη στην βιντεοσκόπηση, ο άλλος με την ευθύνη να αναφέρει σημαντικά θέματα που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας. Επιπλέον, οι παρατηρήσεις ήταν εκ των προτέρων με στόχο την ανίχνευση στίλ και συμπεριφορών εκπαιδευτών / εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, πριν από τη συμμετοχή τους σε ειδική εκπαίδευση και εκ των υστέρων μετά την κατάρτιση, προκειμένου να επαληθευτεί η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής κατάρτισης, εστιάζοντας στις αλλαγές των μορφών εκπαίδευσης και των συμπεριφορών των εκπαιδευτικών μετά την εκπαίδευση. Πράγματι, ο ίδιος τύπος δραστηριότητας που παρατηρήθηκε στην εκ των προτέρων φάση παρατηρήθηκε στις ίδιες τάξεις μετά την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Πριν από τις εκ των υστέρων παρατηρήσεις, πραγματοποιήθηκε η εκπαίδευση που απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και δασκάλους, χωρισμένη σε μερικά μαθήματα, με στόχο να ενισχυθεί ο προβληματισμός τους για τις συναισθηματικές και συναισθηματικές δεξιότητες, για μια ενδυνάμωση ικανή να βελτιώσει τις συναισθηματικές και συναισθηματικές πρακτικές στις τάξεις.

Στις άλλες χώρες εταίρους, τα αποτελέσματα του πειραματισμού αποκτήθηκαν συγκρίνοντας τις συμπεριφορές εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών / δασκάλων και εκπαιδευτών που δεν είχαν εκπαιδευτεί, δηλαδή σε ομάδες ελέγχου.

Δεδομένου ότι πρόκειται για Δράση-Έρευνα, οι παρατηρήσεις πριν από την κατάρτιση ήταν χρήσιμες για να εκτιμηθεί ο τρόπος με τον οποίο τα συναισθήματα και οι επιπτώσεις εξετάστηκαν στην εκπαιδευτική σχέση και, εν τω μεταξύ, να επισημανθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών / εκπαιδευτικών που τους επέτρεψαν να προσαρμόσουν τις εκπαιδευτικές τους δράσεις. αν και οι παρατηρήσεις που πραγματοποιήθηκαν μετά την κατάρτιση βοήθησαν να εξακριβωθεί αν και σε ποιο βαθμό η εκπαίδευση ήταν αποτελεσματική, καθιστώντας τους εκπαιδευτικούς / δασκάλους περισσότερο στοχαστικούς για τις δικές τους εκπαιδευτικές δράσεις και πιο αποτελεσματικούς στις πρακτικές και τα καθήκοντά τους.

Γενικά, η μεθοδολογία παρατήρησης που υιοθετήθηκε ήταν η ηθολογική (άλλως ονομάζεται φυσιογνωμική). Αυτή η προσέγγιση συνδυάζει στοιχεία από διαφορετικούς κλάδους, όπως Βιολογία, Ψυχολογία και Ζωολογία. Εμπνευσμένο από την θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου, αναπτύχθηκε από τις μελέτες του Lorenz και άλλων (Baumgartner, 2012), ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1970 (Messetti, 2010) αρχικά χρησιμοποιήθηκε για τη μελέτη συμπεριφορών ζώων, αλλά στη συνέχεια επεκτάθηκε σε ανθρώπους (Baumgartner, 2012). Στην ηθολογική παρατήρηση, η συμπεριφορά-στόχος παρατηρείται στο πλαίσιο όπου εκφράζεται φυσικά και ο παρατηρητής αποφεύγει να παρεμβαίνει στην κατάσταση που παρατηρείται ότι δεν επηρεάζει τον φυσικό του χαρακτήρα (Soresi, 1978, σελ. 20), ενεργώντας σε μια παρατήρηση που δεν συμμετέχει. Η ανίχνευση των συμπεριφορών είναι λεπτομερής και αμερόληπτη και, διαφορετικά από την οικολογική προσέγγιση, δεν χρησιμοποιεί περιγραφικές περιγραφές (Baumgartner, 2012). Αποδεικνύεται σαφώς ότι αυτός ο τύπος προσέγγισης ταιριάζει καλά με την πειραματική φάση του DREAM, πράγματι η ευθύνη των παρατηρητών είναι να πάρουμε όσο το δυνατόν περισσότερα δεδομένα σε μια συγκεκριμένη κατάσταση για να τα αναλύσουμε αργότερα. Επίσης, αν μια ηθολογική παρατήρηση δεν περιλαμβάνει οποιαδήποτε παρέμβαση σε παρατηρούμενες

καταστάσεις, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι, ειδικά σε εκπαιδευτικά πλαίσια, η παρατήρηση συχνά μεταφράζεται σε ένα πολύπλοκο σύστημα αλληλεπιδράσεων, λίγο προαιρετικό, μεταξύ του παρατηρητή και του παρατηρητή, που παράγει αναπόφευκτα αλλαγές κατά τη διάρκεια της κατασκευής.

2.2 Αποτελέσματα και προτάσεις για την ηλικιακή ομάδα 0-3

Αυτό που ακολουθεί απεικονίζει τα βασικά αποτελέσματα από τη συγκριτική ανάλυση για την ηλικιακή ομάδα 0-3 και καταδεικνύει τις κατευθύνσεις και τις προτάσεις για τη βελτίωση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε σχέση με τα συναισθηματικά ζητήματα.

Αυτές οι σκέψεις και ιδέες που παρουσιάζονται εδώ πρέπει να θεωρηθούν ως γενικές συστάσεις για το πλαίσιο διαφορετικών χωρών σχετικά με την επαγγελματική συνεχιζόμενη κατάρτιση, όσον αφορά τις συναισθηματικές διαστάσεις στην ηλικιακή ομάδα 0-3. Ωστόσο, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η πρόταση αυτή θα πρέπει να επικεντρωθεί ανάλογα με τις διαφορές υπάρχουσες πραγματικότητες, προσαρμόζοντας τις διαφορές των διαφορετικών εκπαιδευτικών πλαισίων, διατηρώντας την ευελιξία.

Από τις πειραματικές εισροές που επεξεργάζονται οι διακρατικοί εταίροι, τυπικά προκύπτει ότι οι επαγγελματίες που δουλεύουν στις υπηρεσίες που απευθύνονται στην πρώιμη παιδική ηλικία αποδίδουν περισσότερη προσοχή, στιγμές και πόρους στη δραστηριότητα μιας πιο κοινωνικής σχέσης, σε σχέση με τους άλλους επαγγελματίες που εργάζονται στις δομές Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) 3-6 ή στο Δημοτικό, δείχνοντας μια καλή εικόνα για τη σημασία των συναισθηματικών επαφών με πολύ μικρά παιδιά.

Συγκεκριμένα, είναι χρήσιμο να επισημάνουμε τα παρακάτω:

Όσον αφορά τη Λειτουργία 1 ("Αυτός / αυτή αναζητά και προάγει τις συναισθηματικά συναισθηματικές επαφές"), τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) στην παιδική ηλικία - χωρίς να έχουν παρακολουθήσει ειδική εκπαίδευση σε συναισθηματικά και συναισθηματικά θέματα - πρακτικές, συμπεριφορές για την προώθηση συναισθηματικών και συναισθηματικών επαφών. Ωστόσο, μετά την κατάρτιση από το DREAM Project, σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν μερικές από αυτές τις συμπεριφορές με έναν πιο αποτελεσματικό, συχνό και επαναλαμβανόμενο τρόπο: ορισμένα παραδείγματα αφορούν τις πρακτικές όπως επικοινωνώντας με τα παιδιά στο επίπεδο ματιών τους, η αλληλεπίδραση με γλυκύτητα και η διατήρηση οπτικής επαφής. Γενικά, προέκυψε μια αύξηση της αξίας μετά την κατάρτιση σε όλες τις χώρες εταίρους, γεγονός που αντιπροσωπεύει μια σημαντική διορατικότητα και αναγνώριση της σημασίας αυτών των στοιχείων στη σχέση με τα παιδιά.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων, ενώ υπάρχουν και περιγράφονται, αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 1):

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 1	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	1.1, 1.2, 1.3, 1.4
ΙΤΑΛΙΑ	1.2, 1.5 (σε δραστηριότητες πιο κοινωνικο-σχεσιακού χαρακτήρα) 1.4 (σε δραστηριότητες πιο γνωστικού χαρακτήρα)
ΙΣΠΑΝΙΑ	1.4

Επιπλέον, οι επαγγελματίες δεν ασχολούνται με το DREAM, αλλά συμπεριλαμβάνονται σε πειραματική φάση, ως ομάδα ελέγχου, αναφέρουν την ανάγκη να αυξήσουν τις γνώσεις τους σχετικά με τους ακόλουθους τομείς:

προσήλωση, βασική ασφάλεια, συναισθηματική ανάπτυξη, αναγνώριση της ανάγκης των παιδιών.

Όσον αφορά τη λειτουργία 2 ("Αυτός / αυτή προάγει τη γνώση της συναισθηματικά συναισθηματικής σφαίρας και της ενδοεργασιακής σχέσης στα παιδιά"), σε όλες τις χώρες εταίρους προέκυψε η ανάγκη να αναπτυχθεί βαθιά σε αυτό για να συμβάλει στην εδραίωση των εκπαιδευτικών να αντανakλούν τα συναισθήματα των παιδιών με τρόπο που να συσχετίζει τη φρασεολογία με συναισθηματικές και συναισθηματικές εκδηλώσεις, εξετάζοντας και παραπέμποντας επίσης σε προηγούμενα περιστατικά (που συνέβη πριν). Με τον τρόπο αυτό, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν καλύτερα τις συναισθηματικές τους εμπειρίες και να τα χρησιμοποιήσουν για να αναπτύξουν ένα κατάλληλο συναισθηματικό λεξιλόγιο για να εκφράσουν αυτό που αισθάνονται.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 2):

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 2	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7
ΙΤΑΛΙΑ	2.4
ΙΣΠΑΝΙΑ	2.3

Τα αποτελέσματα αυτά υπογραμμίζουν τη σημασία πάντα να δρουν υπέρ της προώθησης της γνώσης της συναισθηματικής σφαίρας στα μικρότερα παιδιά. Συγκεκριμένα, στο γαλλικό πλαίσιο ενισχύεται ο βασικός ρόλος των διαδικασιών όπως η ταυτοποίηση και η λεξικοποίηση του συναισθήματος, η σχέση με τους

άλλους, η χρήση βιβλίου ή μαριονέτας: όλες οι πρακτικές για την κατανόηση και την εμπιστοσύνη με συναισθηματικές και συναισθηματικές διαστάσεις στην καθημερινή ζωή. Για τη λειτουργία αυτή, υπάρχει η ανάγκη να ενισχυθεί η δυναμότητα:

- α) να παρατηρούν τις συναισθηματικές εκδηλώσεις των παιδιών.
- β) να αντανακλούν τις δικές τους συναισθηματικές και συναισθηματικές δεξιότητες και ικανότητες.
- γ) να αλληλεπιδρούν με τα παιδιά (κοινωνικοποίηση, λεξικοποίηση, αναγνώριση, αμοιβαιότητα).

Όσον αφορά τη λειτουργία 3 («Πρωθεί την ικανότητα των παιδιών να «καλωσορίζουν» τη διάθεσή τους και να παραμείνουν στα συναισθήματά τους και την αυτονομία τους στην επίλυση των συγκρούσεων), η συγκριτική ανάλυση των δεδομένων υποδηλώνει ότι όλοι οι συμμετέχοντες συμμετέχουν σε υψηλότερες βαθμολογίες τη φάση μετά την κατάρτιση, ξεκινώντας από διαφορετικές συνθήκες προ-κατάρτισης: στην πραγματικότητα, οι Γάλλοι και Ιταλοί εκπαιδευτικοί έδειξαν ότι είχαν ήδη δεξιότητες σχετικά με το θέμα αυτό ήδη πριν από την κατάρτιση, οι οποίες ενισχύθηκαν περαιτέρω από την κατάρτιση. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί, σε όλες τις χώρες εταίρους, έχουν δείξει μεγαλύτερη ικανότητα να εντοπίζουν συγκεκριμένες στιγμές κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής ημέρας κατά την οποία τα παιδιά μπορούν να βιώσουν τη συναισθηματική τους κατάσταση μετά την εκπαίδευση.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 3):

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 3	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	3.1 (σε δραστηριότητες πιο γνωστικού χαρακτήρα)
ΓΑΛΛΙΑ	3.1
ΙΤΑΛΙΑ	3.1 (σε δραστηριότητες πιο γνωστικού χαρακτήρα)
ΙΣΠΑΝΙΑ	3.1

Κατά τη διάρκεια της κατάρτισης που προέκυψαν από τους εκπαιδευτικούς, η ανάγκη να ενισχυθεί η συνειδητοποίηση των διαφορετικών παιδαγωγικών μοντέλων που ασχολούνται με το θέμα των συναισθημάτων στα πολύ μικρά παιδιά. Ειδικότερα, στη Γαλλία, το ενδιαφέρον για τη διερεύνηση του ακόλουθου περιεχομένου προέκυψε από τις χειρονομίες της μητρότητας και της φροντίδας, τις προσεγγίσεις του Pikler, τη λεγόμενη "προσέγγιση της Τοσκάνης" στην Προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ): Ενεργός Παιδαγωγία, προσέγγιση του Montessori, προσέγγιση του Φρέιντ. Steiner και το Waldkindergarten, τη μέθοδο Decroly, με πειράματα στο φυσικό περιβάλλον των "σχολείων στο δάσος".

Όσον αφορά τη λειτουργία 4 («Αναγνωρίζει την ατομικότητα και την ιδιαιτερότητα κάθε παιδιού»), τα αποτελέσματα της συγκριτικής ανάλυσης πριν και μετά την κατάρτιση δείχνουν ότι αυτή η λειτουργία είναι παρούσα μεταξύ των εκπαιδευτικών και στις τέσσερις χώρες εταίρους και σε ορισμένες Οι περιπτώσεις ενισχύονται από την εκπαίδευση DREAM.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων, ενώ παρουσιάζονται και περιγράφονται, αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 4):

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 4	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	4.1 [score 5]
ΙΤΑΛΙΑ	4.1
ΙΣΠΑΝΙΑ	4.1 (σε δραστηριότητες πιο γνωστικού χαρακτήρα)

Παρόλο που οι εκπαιδευτικοί που δουλεύουν με μικρά παιδιά έχουν ήδη συνειδητοποιήσει τη σημασία της έμφασης της προόδου, της θετικής συμπεριφοράς, των προτιμήσεων και των συμφερόντων τους, κατά τη γνώμη τους εξακολουθούν να υπάρχουν νέες μορφές και τρόποι αντιμετώπισης των χώρων και των χρόνων που αφιερώνεται σε κάθε παιδί, διαδικασία εξατομίκευσης, εντός των δυνατοτήτων συλλογικής ζωής των εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

Ως εκ τούτου, οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι πρέπει να εμβαθύνουν μια σειρά περιεχομένων: θεωρίες σχετικά με τις ανάγκες των παιδιών, έκφραση των συναισθημάτων από τα παιδιά, θετική στάση, ενσυναίσθηση, ενεργή ακρόαση, προβληματισμούς των εκπαιδευτικών σχετικά με τα συναισθήματά τους.

2.3 Αποτελέσματα και προτάσεις για την ηλικιακή ομάδα 3-6

Εδώ παρουσιάζονται τα κύρια αποτελέσματα της συγκριτικής ανάλυσης των δεδομένων που συλλέχθηκαν στις διάφορες χώρες εταίρους κατά τη διάρκεια της πειραματικής φάσης του προγράμματος DREAM για την ηλικιακή ομάδα 3-6 και τις σχετικές προτάσεις για παρεμβάσεις κατάρτισης που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς που εργάζονται στο νηπιαγωγείο. Συγκεκριμένα, για τις

συνεισφορές συγκριτικής ανάλυσης για κάθε λειτουργία που περιγράφεται στο παρατηρησιακό Grid DREAM, επισημαίνονται τα ακόλουθα:

Οι πέντε δείκτες που συνιστούν τη λειτουργία 1 ("Αυτός / αυτή αναζητά και προάγει τη συναισθηματική και συναισθηματική επαφή") θεωρούνται σημαντικοί από όλο το διδακτικό προσωπικό που συμμετέχει στο έργο σε όλες τις χώρες εταίρους, αλλά η συναισθηματική διάσταση της εκπαιδευτικής σχέσης δεν είναι πάντοτε κεντρικό σημείο στην πράξη.

Όλοι οι συμμετέχοντες δείχνουν ότι επιδιώκουν και προωθούν συναισθηματικές επαφές με τα παιδιά: αυτό επιβεβαιώνεται γενικά, μερικές φορές βελτιώνεται ακόμη και μετά την εκπαίδευση. Ωστόσο, μετά την κατάρτιση από το DREAM Project, σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν μερικές από αυτές τις συμπεριφορές με έναν πιο αποτελεσματικό, συχνό και επαναλαμβανόμενο τρόπο: ορισμένα παραδείγματα αφορούν τις πρακτικές όπως επικοινωνώντας με τα παιδιά στο επίπεδο ματιών τους, η αλληλεπίδραση με γλυκύτητα και η διατήρηση οπτικής επαφής, η ενεργός ακρόαση

Αναλυτικά, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων, ενώ παρουσιάζονται και περιγράφονται, αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 5):

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 1	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	1.5
ΓΑΛΛΙΑ	1.4
ΙΤΑΛΙΑ	1.1, 1.4

Στη Γαλλία, την Ελλάδα και την Ιταλία, είναι συνηθισμένη η πρακτική να εκφράζεται κάποιος τύπος «ευαισθησίας» στα παιδιά. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχουν ελάχιστες περιπτώσεις κατά τις οποίες καθηγητές και από τις τέσσερις χώρες εταίρους αντιμετωπίζουν τα παιδιά ενώ αλληλεπιδρούν μαζί τους. Οι σχέσεις και οι συναισθηματικά συναισθηματικές επαφές είναι σημαντικές στην παιδική ηλικία, πρώτα απ' όλα, για την ανάπτυξη και την ευημερία των παιδιών, και στη συνέχεια για την προώθηση μιας θετικής ατμόσφαιρας στην τάξη και των συνεκτικών πρακτικών. Οι συμμετέχοντες στην κατάρτιση επιβεβαίωσαν την ανάγκη για μια ειδική εκπαίδευση σε σχέση με το ρόλο τους ως συναισθηματικών κοινωνικοποιητών, θεμελιώδους σημασίας για να αυξήσουν την συνειδητοποίηση τους για αυτή τη σημαντική λειτουργία και, ακόμη και πριν, για τη λειτουργία που τα συναισθήματα παίζουν στην καθημερινή ζωή. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες στην κατάρτιση πιστεύουν ότι είναι απαραίτητο να ενισχυθούν οι δεξιότητες του εκπαιδευτικού προσωπικού για την ηλικιακή ομάδα 3-6 ετών, σε σχέση με τα ακόλουθα θέματα:

- α) ορθές πρακτικές και πλεονεκτήματα της δράσης στην τάξη, λαμβάνοντας υπόψη την ευαισθησία και τα συναισθήματα,
- β) γνώση και σκέψεις σχετικά με τις συναισθηματικές και γνωστικές διαστάσεις που ενεργοποιούνται στη σχέση με τα παιδιά.

Όσο για τη λειτουργία 2 ("Αυτός / αυτή προάγει τη γνώση της συναισθηματικά συναισθηματικής σφαίρας και της διεπιστημονικής σχέσης στα παιδιά"), τα αποτελέσματα του πειράματος δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί που εκπαιδεύονται σύμφωνα με την πρόταση DREAM στις διάφορες χώρες εταίρους θεωρούν πολύ σημαντικό να ενισχύσει αυτή τη λειτουργία και να το εφαρμόσει έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα τα συναισθήματά τους, να τα κατανοήσουν και να τα χρησιμοποιήσουν ενστικτωδώς στη σχέση τους με τους άλλους. Από αυτή την άποψη, τα αποτελέσματα δείχνουν σημαντικές διαφορές

μεταξύ των επαγγελματιών που έλαβαν την κατάρτιση και εκείνων που δεν είχαν εκπαιδευτεί.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 6):

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 2	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	2.1
ΓΑΛΛΙΑ	2.6
ΙΤΑΛΙΑ	2.4

Στη Γαλλία, οι περισσότεροι δάσκαλοι ενθαρρύνουν τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να έρθουν σε επαφή μαζί τους, μέσω της χρήσης εξωτερικών αντικειμένων που τους επιτρέπουν να μεταμορφώνουν τα συναισθήματα σε λέξεις. Αυτή η συμπεριφορά είναι λιγότερο συχνή σε άλλες χώρες (Ισπανία, Ιταλία και Ελλάδα) καθώς – ειδικά στην Ισπανία και την Ιταλία – είναι εξίσου σπάνιο να ζητάμε από τα παιδιά να βοηθήσουν εκείνους τους συνομηλίκους που βιώνουν συναισθηματικά δύσκολες στιγμές και συναισθήματά τους. Επιπλέον, φαίνεται ότι σε καμία από τις χώρες εταίρους οι καθηγητές δεν χρησιμοποιούν εμπειρίες ή παραδείγματα από το παρελθόν ως στρατηγική αντιμετώπισης των σημερινών καταστάσεων. Όσον αφορά τις προτάσεις που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, οι συμμετέχοντες από όλες τις χώρες εταίρους θεωρούν σημαντικό να ενθαρρύνουν δράσεις για την προώθηση της αναγνώρισης των συναισθημάτων τους από τα παιδιά μέσω της λεξικότητας: σε αυτή την ηλικιακή ομάδα η συνεισφορά του δασκάλου είναι θεμελιώδης ως μοντέλο και ως συναισθηματικός ρυθμιστής τα συναισθήματα των παιδιών με την έκφραση του προσώπου αλλά και με τη λεκτική γλώσσα.

Ειδικότερα, από την κατάρτιση προκύπτει η ανάγκη εμβάθυνσης:

α) θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις ικανές να προωθήσουν τις ψυχοκοινωνικές δεξιότητες των εκπαιδευτικών. τεχνικές ακρόασης.

β) την ικανότητα ενεργοποίησης διαλόγου μεταξύ του εκπαιδευτικού προσωπικού με θέμα τα συναισθήματα και τις συγκινήσεις.

Όσον αφορά τη λειτουργία 3 ("Πρωθεί την ικανότητα των παιδιών να" υποδεχτούν "τη δική τους διάθεση και να παραμείνουν στα συναισθήματά τους και την αυτονομία τους στην επίλυση των συγκρούσεων), διάφορες διαφορετικές τάσεις προέκυψαν στις διάφορες χώρες εταίρους.

Στη Γαλλία και την Ιταλία, είναι μια κοινή πρακτική για τους εκπαιδευτικούς να διατηρούν στιγμές όπου τα παιδιά μπορούν να βιώσουν τη συναισθηματική τους κατάσταση (σε χώρο που οργανώνεται ως ζώνη άνεσης) διατηρώντας μια σημερινή και ανοιχτή στάση χωρίς εξαναγκασμό) μαζί τους. Στην Ισπανία, αυτή η πρακτική δεν υπάρχει ούτε μεταξύ των εκπαιδευτικών που εκπαιδεύονται σύμφωνα με το πρόγραμμα DREAM, ούτε μεταξύ των ατόμων που δεν έχουν εκπαιδευτεί. στην Ελλάδα, γίνεται λίγο πιο παρούσα μετά την εκπαίδευση σύμφωνα με το πρόγραμμα DREAM.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 7):

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 3	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	3.1
ΓΑΛΛΙΑ	3.1 [score 5]

Οι καθηγητές των διαφόρων χωρών εταίρων σημειώνουν τη σημασία μιας ειδικής κατάρτισης που τους παρέχει τα εργαλεία για ατομικό προβληματισμό και την ανάπτυξη της ικανότητας να επεξεργαστούν τις δικές τους συναισθηματικές εμπειρίες.

Όσον αφορά τη Λειτουργία 4 («Αναγνωρίζει την ατομικότητα και την ιδιαιτερότητα κάθε παιδιού»), προέκυψε ότι μία από τις κύριες ευθύνες του δασκάλου μέσα στην τάξη είναι να συνοδεύει τους μαθητές να ανακαλύπτουν τις δικές τους προτιμήσεις, να τους διεγείρουν την περιέργεια, να διευκολύνει την αυτόνομη λήψη αποφάσεων, δίνοντας σε όλους τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στις διάφορες χώρες εταίρους η προσοχή στην ενίσχυση των εμπειριών, των προτιμήσεων, των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων κάθε παιδιού από μια σύγκριση είναι περισσότερο παρούσα σε δραστηριότητες με κυρίως σχεσιακό χαρακτήρα.

Αναφέρεται επίσης ότι στη Γαλλία, την Ελλάδα και την Ιταλία, η λειτουργία αυτή παρουσιάζεται με αρκετά σημαντικό τρόπο, με τους δασκάλους να είναι προσεκτικοί για να σέβονται την ατομικότητα και την ιδιαιτερότητα των παιδιών. Στην Ισπανία, επισημαίνεται ότι αυτός ο τύπος συμπεριφοράς είναι μάλλον σπάνιος, παρόλο που οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην εκπαίδευση DREAM έχουν αρχίσει να το ασκούν.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 8):

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 4	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	4.1
ΓΑΛΛΙΑ	4.1

Τέλος, όσον αφορά τη λειτουργία 5 ("Αυτός / αυτή ενθαρρύνει και υποστηρίζει το παιδί στην εκτέλεση μιας αποστολής"), τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μετά την παρακολούθηση της κατάρτισης DREAM, οι εκπαιδευτικοί «συχνά» ασχολούνται άμεσα με την ενθάρρυνση των κινήτρων των παιδιών, υποστηρίζοντάς τους σε ενδεχόμενες εναλλακτικές λύσεις όταν είναι απαραίτητο, παρατηρώντας τους προσεκτικά και υποστηρίζοντας τους θετικά κατά την εκτέλεση των δραστηριοτήτων. Από την άποψη αυτή, στη Γαλλία, την Ελλάδα και την Ιταλία, έγιναν πολύ θετικές αξιολογήσεις σχετικά με την υποστήριξη των κινήτρων και την ενθάρρυνση της στάσης, καθώς και την υποστήριξη στην εκτέλεση των καθηκόντων.

Σε καμία από τις χώρες εταίρους οι δάσκαλοι δεν εκφράζουν υποτιμητικές προσωπικές εκτιμήσεις για τα λάθη των παιδιών: ούτε σε δραστηριότητες που είναι κυρίως γνωστικές, ούτε σε επικρατούσες σχεσιακές. Αυτό αποδεικνύει μια συλλογική και ευρεία συνειδητοποίηση της σημασίας της παροχής επικοινωνιακής ανατροφοδότησης και όχι αξιολόγησης κρίσεων για το άτομο.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων, ενώ παρουσιάζονται και περιγράφονται, αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 9):

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 5	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΙΤΑΛΙΑ	5.2, 5.5, 5.6, 5.7

Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί υπογραμμίζουν την ανάγκη για περισσότερη κατάρτιση επικεντρωμένη σε χρήσιμες στρατηγικές ώστε να διατηρηθεί η προσοχή της τάξης κατά τη διάρκεια των διαφόρων δραστηριοτήτων και να διευκολυνθεί η εδραίωση των γνώσεων που αποκτώνται στα παιδιά.

2.4 Αποτελέσματα και προτάσεις για την ηλικιακή ομάδα 6-10

Η συγκριτική ανάλυση για την ηλικιακή ομάδα 6-10 δείχνει ότι όσον αφορά τη λειτουργία 1 ("Αυτός / αυτή αναζητά και προωθεί συναισθηματικά συναισθηματικές επαφές") προκύπτει ότι, γενικά, οι εκπαιδευτικοί από όλες τις χώρες εταίρους προσπαθούν να προωθήσουν συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις στην καθημερινή πρακτική, και, μετά την εκπαίδευση DREAM, οι πρακτικές αυτές είναι πιο συχνές. Επιπλέον, γενικά, μετά την εκπαίδευση, οι δάσκαλοι δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στη συναισθηματικά συναισθηματική διάσταση, κατά τη διάρκεια γνωστικών δραστηριοτήτων, μέσω πρακτικών όπως: διατήρηση της οπτικής επαφής, τρόπος υποδοχής με φωνή και χειρονομίες, αφήνοντας τα παιδιά στο χρόνο να εκφραστούν. Στην πραγματικότητα, κατά τη διάρκεια της κατάρτισης οι καθηγητές αντικατοπτρίζονται βαθιά στα θέματα των συναισθημάτων και των συναισθημάτων.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων, ενώ παρουσιάζονται και περιγράφονται, αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 10):

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 1	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΙΤΑΛΙΑ	1.2 (σε δραστηριότητες πιο κοινωνικο-σχεσιακού χαρακτήρα) 1.4
ΙΣΠΑΝΙΑ	1.2 [score 5]

Γενικά, η οργάνωση του Δημοτικού σχολείου δίνει στους δασκάλους λιγότερες ευκαιρίες να βρεθούν στο παιδικό επίπεδο και να βιώσουν φυσική επαφή με το κάθε παιδί: επειδή οι περισσότερες φορές είναι αφιερωμένες στις διδακτικές διδασκαλίες και επομένως λίγα αφήνονται για ελεύθερες δραστηριότητες που θα μπορούσαν να προωθήσουν σχεσιακές ανταλλαγές.

Οι συμμετέχοντες στην κατάρτιση πιστεύουν ότι η λειτουργία αυτή θα πρέπει να ενισχυθεί τόσο μέσω της εδραίωσης της γνώσης σχετικά με τις επιδράσεις και τα συναισθήματα, αλλά και κυρίως μέσω της ενίσχυσης της συναισθηματικής ικανότητας, ιδίως του θεωρητικού τους πεδίου, παραδείγματα καλών σχολικών και εξωσχολικών πρακτικών, συναισθηματικές στρατηγικές επικοινωνίας.

Σε σχέση με τη Λειτουργία 2 ("Αυτός / αυτή προάγει τη γνώση της συναισθηματικής σφαίρας και της δια-υποκειμενικής σχέσης στα παιδιά"), οι συγκεκριμένες συμπεριφορές είναι πιο παρούσες μετά την πραγματοποιηθείσα παρέμβαση εκπαίδευσης. Στην πραγματικότητα, μετά την εκπαίδευση υπάρχει μια αυξημένη τάση για τους δασκάλους να συνοδεύουν τους μαθητές στην κατανόηση και την λεκτική έκφραση των συναισθημάτων τους, με την αυξημένη συνειδητοποίηση ότι αυτό αποτελεί έναν από τους εκπαιδευτικούς ρόλους του δασκάλου.

Λεπτομερέστερα, οι ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 11):

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 2	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΙΤΑΛΙΑ	2.1, 2.2, 2.3 (σε δραστηριότητες πιο κοινωνικο-σχεσιακού χαρακτήρα) 2.4

Οι αλληλεπιδράσεις και οι συναισθηματικές ανταλλαγές που μεταφέρονται και μέσω της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τις συναισθηματικές τους καταστάσεις. Επιπλέον, συγκεκριμένες στρατηγικές για τη διδασκαλία του αθλήματος μπορούν επίσης να συμβάλουν σε αυτό, αν και το κύριο μέσο θα πρέπει να θεωρείται διάλογος στην καθημερινή διδασκαλία.

Μετά την κατάρτιση, οι δάσκαλοι αύξησαν την ικανότητά τους να προβληματίζουν τα παιδιά για τις συνέπειες των ενεργειών τους που προκύπτουν από τα συναισθήματα, βοηθώντας τους να αναπτύξουν ανεξάρτητες λύσεις ανεξάρτητα όταν οι συμπεριφορές που εφαρμόστηκαν δεν ήταν αποδεκτές. Οι εκπαιδευτικοί εκφράζουν την ανάγκη ειδικευμένης κατάρτισης που επικεντρώνεται στον τρόπο προώθησης της ανάπτυξης συναισθηματικής και συναισθηματικής συνειδητοποίησης στους μαθητές τους, γενικά, αλλά και παρουσία προβληματικών συμπεριφορών.

Σχετικά με τη λειτουργία 3 ("Πρωθεί την ικανότητα των παιδιών να" καλωσορίζουν "τη διάθεσή τους και να παραμείνουν στα συναισθήματα και την αυτονομία τους στην επίλυση των συγκρούσεων), τα αποτελέσματα του πειράματος είναι ετερογενή. Συγκεκριμένα, προκύπτει ότι στην Ιταλία αυτό το είδος σχέσης είναι πιο στοχευμένο σε μεμονωμένα παιδιά παρά σε ολόκληρη την τάξη, στην Ελλάδα υπάρχει μια μικρή ενίσχυση της λειτουργίας, η οποία δεν φαίνεται να είναι τόσο εμφανής στην Ισπανία.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 12):

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 3	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	3.1

Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής φάσης, οι δάσκαλοι τόνισαν τη χρησιμότητα να προσφέρουν στα παιδιά στιγμές που θα τους επιτρέψουν να ζήσουν μόνοι τους την συναισθηματική τους κατάσταση, ειδικά στη διαχείριση ορισμένων κρίσιμων καταστάσεων της τάξης ή προσωπικές. Ωστόσο, η χρήση αυτής της λειτουργίας ως στιγμής για να αποκτήσουν τα παιδιά να αντικατοπτρίζουν αυθεντικά και σε βάθος τη συναισθηματική και συναισθηματική τους δυναμική είναι λιγότερο παρούσα.

Από ποιοτική άποψη, τα δεδομένα των παρατηρήσεων και οι συνεισφορές που εκφράζονται προφορικά από τους καθηγητές κατά τη διάρκεια της κατάρτισης υποδηλώνουν την ανάγκη να καλλιεργηθεί βαθύτερα η κατανόηση και η αποδοχή των συναισθημάτων. Πράγματι, με την εμφάνιση συναισθημάτων όπως ο θυμός ή η θλίψη, η στάση που εξακολουθεί να είναι αρκετά διάχυτη στους καθηγητές είναι αυτή της εξάλειψης αυτών των συναισθημάτων, επειδή θεωρούνται ως κάτι αρνητικό, τόσο για τον δάσκαλο όσο και για το άτομο που τα αισθάνεται. Η ένδειξη που προκύπτει από την κατάρτιση αφορά τη σημασία μιας περαιτέρω εμβάθυνσης του προσαρμοστικού ρόλου αυτών των συναισθημάτων, οι οποίες σε συγκεκριμένα πλαίσια και σε όμοιες καταστάσεις είναι πράγματι μια μεγάλη πηγή για τον άνθρωπο. Ειδικότερα, η εκπαίδευση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει, μεταξύ των περιεχομένων της, τα ακόλουθα θέματα: Συναισθηματική ικανότητα, ταυτοποίηση, ρύθμιση, αποδοχή συναισθημάτων, νοητικοποίηση.

Όσον αφορά τη λειτουργία 4 («Αναγνωρίζει την ατομικότητα και την ιδιαιτερότητα κάθε παιδιού»), η συγκριτική ανάλυση δείχνει ότι αυτή η λειτουργία είναι εξίσου παρούσα μεταξύ των χωρών εταίρων και ότι, μετά την κατάρτιση, αυτό το είδος συμπεριφοράς εδραιώνεται. Ειδικότερα, οι δάσκαλοι δραστηριοποιούνται στην ομιλία και την αναγνώριση της προόδου, των θετικών δράσεων, των προτιμήσεων και των συμφερόντων του κάθε παιδιού, επιδεικνύοντας αυξημένη συνειδητοποίηση της σημασίας της αναγνώρισης των ατομικών χαρακτηριστικών των παιδιών. Μία από τις προκλήσεις που παραμένουν ανοιχτές με αυτή την έννοια είναι ο τρόπος να ανταποκριθούμε επαρκώς στην ανάγκη αυτο-επιβεβαίωσης των παιδιών μέσα σε ένα συλλογικό πλαίσιο, την τάξη. Σύμφωνα με τους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς, θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν περισσότερες ικανότητες σχετικά με τις πρακτικές που στοχεύουν στο να τους βοηθήσουν να προβληματιστούν σχετικά με δραστηριότητες που υποστηρίζουν συλλογικές ανταλλαγές, εποικοδομητικές συζητήσεις και πρωτοβουλίες, βοηθώντας τα παιδιά στη διαδικασία ανάπτυξης αυτο-επιβεβαίωσης.

Τέλος, όσον αφορά τη λειτουργία 5 ("Ενθαρρύνει και υποστηρίζει το παιδί στην εκτέλεση μιας αποστολής"), οι δάσκαλοι των χωρών εταίρων αποδεικνύουν ότι είναι ενεργά υπεύθυνοι για τη λειτουργία αυτή. Εντούτοις, ορισμένοι δείκτες αυτής της λειτουργίας φαίνεται να ενισχύονται ως αποτέλεσμα της κατάρτισης, και ιδίως της δυνατότητας να συνδέονται οι προηγούμενες γνώσεις με τους νεοαποκτηθέντες και να παρακινούνται και να ενθαρρύνονται τα παιδιά. Όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς στην ηλικιακή ομάδα 3-6 ετών, ακόμη και εκείνοι στο δημοτικό σχολείο δεν χρησιμοποιούν για να εκφράσουν αρνητικές απόψεις για τα παιδιά ως αποτέλεσμα των λαθών τους ή των αβεβαιοτήτων τους.

Λεπτομερέστερα, ορισμένες ιδιαιτερότητες των χωρών εταίρων, ενώ υπάρχουν και περιγράφονται, αναφέρονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 13):

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 5	Κυρίως αυξημένοι δείκτες
ΕΛΛΑΔΑ	5.2, 5.6
ΓΑΛΛΙΑ	5.2, 5.6
ΙΤΑΛΙΑ	5.5, 5.6
ΙΣΠΑΝΙΑ	5.1 [score 5], 5.2, 5.3, 5.6

Τα αποτελέσματα του πειράματος υποδεικνύουν ότι αυτή η λειτουργία είναι ευρέως παρούσα σε όλες τις χώρες εταίρους και ότι μια εκπαιδευτική παρέμβαση, όπως αυτή που προσφέρει το πρόγραμμα DREAM, είναι περισσότερο από επαρκής για την εδραίωση αυτών των πτυχών, όπως για παράδειγμα η σύνδεση των προηγούμενων γνώσεων με αυτές να αποκτήσουν πιο πρόσφατα ή ακόμα και να προωθήσουν την προσοχή των παιδιών.

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Enrica Ciucci, Lucia Maddii

3.1 Εισαγωγικές υποθέσεις

Στο παρόν κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί τον πυρήνα του Εγχειρίδιου, παρουσιάζονται κάποιες εμπειρίες τις οποίες οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν μαζί με τα παιδιά, προκειμένου να προωθήσουν τις συναισθηματικές τους ικανότητες: συγκεκριμένα, την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν, να εκφράζουν και να ρυθμίζουν τα συναισθήματα.

Οι δραστηριότητες είναι λειτουργικές για την καλλιέργεια των δεξιοτήτων που είναι χρήσιμες για:

- τον προσδιορισμό των συναισθημάτων του άλλου και του άλλου.
- τον προσδιορισμό των καταστάσεων που δημιουργούν συναισθήματα,
- να εντοπίζονται οι συμπεριφορές που προκύπτουν από τα συναισθήματα και να αντικατοπτρίζονται στις ίδιες τις συμπεριφορές.
- η έκφραση των συναισθημάτων με το σώμα / χειρονομίες / λόγια / σχέδια / μουσική, κ.α.
- η ρύθμιση των συναισθημάτων τους
- η υλοποίηση συναισθηματικών συμπεριφορών προς τους συντρόφους.

Γνωρίζουμε ότι, σε πολλές περιπτώσεις, οι εμπειρίες θα προωθήσουν αυτές τις δεξιότητες με έναν αυστηρά "αλληλοσυνδεόμενο" τρόπο. Όπως είναι προφανές ότι στις δραστηριότητες που ασκούνται με πολύ μικρά παιδιά είναι πολύ πιο

λειτουργικό να αντιμετωπιστεί μία δεξιότητα κάθε φορά, ενώ από εκείνες του τρίτου έτους ζωής είναι δυνατόν να προταθούν δραστηριότητες που στοχεύουν στην από κοινού ανάπτυξη πολλαπλών δεξιοτήτων.

Οι δραστηριότητες που απευθύνονται σε παιδιά από 0-3 έτη με στόχο την αναγνώριση των συναισθημάτων και την έκφρασή τους μπορούν να υποστηριχθούν μέσω όλων των ρουτινών που χαρακτηρίζουν την καθημερινή ζωή των παιδιών στις υπηρεσίες της Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ). Υποθέτουμε ότι τα αυτά τα συναισθήματα είναι παρόντα κατά την προσέλευση και την αναχώρησή τους τις δομές Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ), τη στιγμή του χωρισμού ή στην επανένωση με τους γονείς, κατά τη διάρκεια του πρωινού διαλείμματος ή κατά το γεύμα ή, επιπλέον, σε φυσική επαφή με τον ενήλικα την ώρα της αλλαγής των μωρών. Αυτές οι στιγμές είναι ευνοϊκές, για τον φροντιστή, για να εκφράσει τα συναισθήματα που εκφράζει το παιδί και να τα επιστρέψει σ' αυτό, σαν έναν «συναισθηματικό καθρέφτη». Είναι σαν ο φροντιστής να εισάγει μια λεκτική ιστορία που είναι μια πλοκή στην εμπειρία που βιώνει συγκεκριμένα το παιδί, βοηθώντας έτσι σταδιακά να βρει τα σωστά λόγια για να εκφράσει τα συναισθήματά του, να βρει συνδέσεις ανάμεσα σε προηγούμενα γεγονότα, συναισθήματα και συνέπειες γι' αυτόν και για άλλους.

Από το δεύτερο έως το τρίτο έτος της ζωής των παιδιών, αυτές οι εμπειρίες μπορούν να εμπλουτιστούν με φυσικά αντικείμενα και δραστηριότητες. Για να συνοδεύουν τα παιδιά στην ικανότητά τους να εντοπίζουν τα συναισθήματά τους, προτείνεται να ζουν «διεγερτικές» εμπειρίες, με όλες τις αισθήσεις τους. Για παράδειγμα, κάνοντας ένα είδος "σκοτεινού δωματίου": μια "σήραγγα" μέσα από το δωμάτιο, και συνοδεύοντας την εμπειρία με τη ζοφερή μουσική.

Μια ρουτίνα που προσφέρεται στα συνηθισμένα παιδιά να αναγνωρίσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους είναι αυτή της έκκλησης, έτσι ώστε, εκτός

από το να έχουν τα παιδιά να δείξουν τη δική τους φωτογραφία για να πούμε ότι είναι παρόντες, μπορούν να τους ζητηθεί να τα βάλουν δίπλα στη φωτογραφία ένα χαμόγελο πρόσωπο που εκφράζει το συναίσθημα που αισθάνεται εκείνη την στιγμή ή για να σηματοδοτήσει ένα τραβηγμένο πρόσωπο, που αντιστοιχεί στο συγκεκριμένο συναίσθημα τους. Ακόμη και κλιπ ταινιών κινουμένων σχεδίων ή σελίδων βιβλίων που επικεντρώνονται σε ατομικά συναισθήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να συνοδεύσουν τα μεγαλύτερα παιδιά στην αναγνώριση των συναισθημάτων, καθώς και τις στάσεις και τον τόνο της φωνής που συνδέεται με αυτά.

Μια άλλη χρήσιμη δραστηριότητα είναι ο λεγόμενος "κύκλος τραγουδιών", κατά τον οποίο, με τη διαμόρφωση της φωνής και την έμφαση στην έκφραση του προσώπου και την στάση του σώματος, τα παιδιά μπορούν να υποστηριχθούν για τον εντοπισμό διαφορετικών συναισθημάτων.

Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες συγκεκριμένες δραστηριότητες, χρησιμοποιώντας μια μορφή μοντέλου που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του έργου DREAM στην Ιταλία, στο ICTB της Terranuova Bracciolini, για να σχεδιάσει και να υλοποιήσει δομημένες δραστηριότητες με στόχο τα παιδιά από 0 έως 3 ετών ή μικτές ομάδες 0-6.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες είναι λειτουργικές για την προώθηση των ακόλουθων δεξιοτήτων και στόχων:

- να εντοπίσει τα συναισθήματα του ίδιου και των άλλων.
- να προσδιορίσουμε τις καταστάσεις που δημιουργούν συναισθήματα.
- να εντοπίσουμε τις συμπεριφορές που προκύπτουν από τα συναισθήματα που αισθανόμαστε και να προβληματιστούμε για αυτές τις συμπεριφορές.

3.2 Δραστηριότητες για παιδιά από 0-3 ετών ή μικτές ομάδες 0-6

3.2.1 Δραστηριότητα 1

Τίτλος: Τι συμβαίνει με το πρόσωπό σου; (1)

Στόχοι

Να ενισχυθεί ο εντοπισμός των συναισθημάτων και να προωθηθούν οι εκφραστικές ικανότητες.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες
Παιδιά ηλικίας 3 ετών

Εργαλεία

Ενας καθρέφτης

Περιγραφή της εμπειρίας

Προτείνετε σε ένα παιδί ένα συναίσθημα που πρέπει να εκφράσει: για παράδειγμα, δείχνοντάς το στο πρόσωπό σας, και λέγοντας μια σύντομη ιστορία που το προκαλεί. Ζητήστε από το παιδί να το διαμορφώσει, κοιτάζοντας στον καθρέφτη. Φωτογραφήστε το ή "διορθώστε το". Ζητήστε από τα άλλα παιδιά να αναγνωρίσουν αυτό το συναίσθημα και τι (δείκτες) το προκάλεσε (-αν).

Παρατηρήσεις

Βοηθάμε τα παιδιά να προβληματιστούν σχετικά με τους δείκτες που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση των συναισθημάτων

3.2.2 Δραστηριότητα 2

Τίτλος: Τι συμβαίνει με το πρόσωπό σου; (2)

Στόχοι

Να ενισχυθούν οι ικανότητες ενσυναίσθησης.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες
Παιδιά ηλικίας 3 ετών

Εργαλεία

Κανένα

Περιγραφή της εμπειρίας

Τακτοποιήστε τα παιδιά σε δύο σειρές, το ένα μπροστά από το άλλο: τη σειρά των ηθοποιών και τη σειρά καθρέφτων. Ξεκινήστε με απλές και σύντομες ενέργειες και στη συνέχεια να αυξήσετε σταδιακά τη δυσκολία. Στη συνέχεια, αντιστρέψτε τους ρόλους. Μόλις καταλάβουν τον μηχανισμό του παιχνιδιού, ζητήστε από τους ηθοποιούς να εκφράσουν ένα συναίσθημα και τους καθρέφτες να τους μιμηθούν.

Παρατηρήσεις

Ένα παιδί πρέπει να αντιπροσωπεύει ένα «συναισθηματικό πρόσωπο» που σχεδιάζεται σε μια κάρτα. Όποιος μαντέψει το πρόσωπο παίρνει σειρά. Το παιχνίδι συνεχίζεται, μέχρι να τελειώσουν οι κάρτες με τα βασικά συναισθήματα.

3.2.3 Δραστηριότητα 3

Τίτλος: Το χαλασμένο τηλέφωνο των συναισθημάτων

Στόχοι

Να ενισχύσει την αναγνώριση των συναισθημάτων και να προωθήσει τις εκφραστικές ικανότητες.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες
Παιδιά ηλικίας 3 ετών

Εργαλεία

Κανένα

Περιγραφή της εμπειρίας

Τα παιδιά κάθονται στη σειρά. Το πρώτο από τη σειρά σκέφτεται ένα συναίσθημα και κάνει το πρόσωπο του να δείχνει αυτό το συναίσθημα. Μπορείτε επίσης να βοηθήσετε το παιδί, λέγοντάς του μια ιστορία που προκαλεί ένα συγκεκριμένο συναίσθημα. Στη συνέχεια, το πρώτο παιδί περνάει εκείνο το πρόσωπο στο δίπλα παιδί, το οποίο τον κοιτάει προσεκτικά και στη συνέχεια το μεταφέρει σε άλλο. Το τελευταίο παιδί έχει το καθήκον να μαντέψει το συναίσθημα. Κάθε φορά τα παιδιά αλλάζουν θέσεις, έτσι ώστε να είναι τουλάχιστον μία φορά στην τελευταία σειρά.

Παρατηρήσεις

Στην περίπτωση της «εκδήλωσης» ενός συναισθήματος διαφορετικού από το αρχικό, ο ενήλικας προτείνει μια σκέψη για το γιατί δεν ήταν δυνατόν να εντοπιστεί αυτό το συναίσθημα.

3.2.4 Δραστηριότητα 4

Τίτλος: Το παζλ των πραγμάτων

Στόχοι

Να ενισχυθεί η ικανότητα αναγνώρισης των συναισθημάτων.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες
Παιδιά ηλικίας 3 ετών

Εργαλεία

Φύλλα με σχέδια σιλουέτες προσώπων.

Περιγραφή της εμπειρίας

Κάθε παιδί έχει το σχέδιο μιας σιλουέτας ενός προσώπου και πρέπει να εισάγει μερικά κομμάτια παζλ με μάτια και στόμα που εκφράζουν διαφορετικά συναισθήματα. Μπορείτε να αφήσετε τα παιδιά ελεύθερα να επιλέξουν και στη συνέχεια να τους ρωτήσετε ποιο συναίσθημα εκπροσωπείται και από το τι είναι δυνατόν να καταλάβετε ότι το πρόσωπο αισθάνεται ακριβώς αυτό το συναίσθημα. Επιπλέον, μπορείτε να ζητήσετε από το παιδί να σας δείξει ότι τα μάτια και το στόμα έχουν πρόσωπο ... π.χ. θυμωμένο.

3.2.5 Δραστηριότητα 5

Τίτλος: Το «πριν» και το «μετά» των συναισθημάτων

Στόχοι

Ενίσχυση της αναγνώρισης των καταστάσεων που δημιουργούν συναισθήματα και συμπεριφορές που προκύπτουν από τα συναισθήματα που βιώνουν.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες
Παιδιά ηλικίας 3 ετών

Εργαλεία

«Πριν» και «μετά» κομμάτια παζλ

Περιγραφή της εμπειρίας

Χρησιμοποιούνται κομμάτια παζλ «πριν και μετά», με τα οποία μπορείτε να πείτε μια ιστορία που περιλαμβάνει ένα προηγούμενο (π.χ., ένα σκυλί που γαβγίζει), την εικόνα ενός παιδιού που εκφράζει ένα συναίσθημα (π.χ., φόβος), τις συνέπειες (π.χ. Η μητέρα που αγκαλιάζει το παιδί για να τον ανακουφίσει). Για παράδειγμα, ένα παιδί θέλει ένα παιχνίδι-αυτοκίνητο. Παίρνει μια συσκευασία δώρου: το παιδί το ανοίγει και βρίσκει ένα το παιχνίδι. Ως εκ τούτου, το παιδί είναι ευτυχισμένο και αγκαλιάζει τον φίλο που του το έδωσε.

Παρατηρήσεις

Πριν από από αυτή τη δραστηριότητα, θα πρέπει να επαληθεύσουμε ότι το παιδί έχει ήδη αποκτήσει τη δυνατότητα να κάνει συνδέσεις πριν και μετά με άλλες κάρτες. Για παράδειγμα: πρώτα, ένα μικρό κορίτσι έχει μακριά μαλλιά, μετά ένα ψαλίδι, το αποτέλεσμα είναι ότι, τώρα, το κορίτσι έχει κοντά μαλλιά..

3.2.6 Δραστηριότητα 6

Τίτλος: Οι μεταφορές
Στόχοι Ενίσχυση της συμπεριφοράς αμοιβαίας βοήθειας.
Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...) Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες Παιδιά ηλικίας 3 ετών
Εργαλεία Ένα μπαλόκι
Περιγραφή της εμπειρίας Τα ζευγάρια που είναι χωρισμένα σε ζευγάρια έχουν το καθήκον να μεταφέρουν ένα μπαλόκι τοποθετημένο μεταξύ των κοιλιών τους χωρίς να χρησιμοποιούν τα χέρια τους.
Παρατηρήσεις Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να συνοδεύεται από μια ιστορία που στοχεύει στην προσφορά ενός στόχου που μοιράζεται ολόκληρη η ομάδα (π.χ. Όλα τα ζευγάρια που μεταφέρουν ένα μπαλόκι και να γεμίζουν μια πισίνα, όπου μετά μπορούν να «βουτήξουν» όλοι μαζί).

3.2.7 Δραστηριότητα 7

Τίτλος: Οι μεταφορές
Στόχοι Ενίσχυση της συμπεριφοράς αμοιβαίας βοήθειας.
Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...) Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες Παιδιά ηλικίας 3 ετών
Εργαλεία Δύο ραβδιά και μια μπάλα
Περιγραφή της εμπειρίας Μεταφέροντας μια μπάλα από το ένα σημείο στο άλλο από το δωμάτιο, χρησιμοποιώντας δύο ραβδιά τοποθετημένα παράλληλα μεταξύ τους.
Παρατηρήσεις Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να συνοδεύεται από μια ιστορία που στοχεύει στην προσφορά ενός στόχου που μοιράζεται ολόκληρη η ομάδα.
Πιθανές παραλλαγές Μια παρόμοια δραστηριότητα μικρής ομάδας μπορεί να προταθεί, τοποθετώντας τα παιδιά με την πλάτη τους στο έδαφος, το ένα δίπλα στο άλλο, και τα πόδια τους να ακουμπάνε στον τοίχο. Τα παιδιά πρέπει να περπατήσουν γύρω με μια μεγάλη ψυχοκινητική μπάλα.

3.2.8 Δραστηριότητα 8

Τίτλος: Θα σε οδηγήσω!

Στόχοι

Ενίσχυση της συμπεριφοράς αμοιβαίας βοήθειας.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες
Παιδιά ηλικίας 3 ετών

Εργαλεία

Κανένα

Περιγραφή της εμπειρίας

Ένα παιδί κρατά κλειστά τα μάτια του και το άλλο τον οδηγεί με το χέρι ή πίσω από την πλάτη του, στο στόχο που πρέπει να επιτευχθεί.

Παρατηρήσεις

Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να συνοδεύεται από μια ιστορία

3.2.9 Δραστηριότητα 9

Τίτλος: Δεσμοί
Στόχοι Ενίσχυση των συνεργατικών συμπεριφορών.
Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...) Σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες Παιδιά ηλικίας 3 ετών
Εργαλεία Κανένα
Περιγραφή της εμπειρίας Δύο παιδιά είναι δίπλα-δίπλα, έχοντας τους αστραγάλους των εσωτερικών ποδιών δεμένους μεταξύ τους. Μαζί, πρέπει να κάνουν ένα σύντομο ταξίδι. Μόλις τελειώσει ένα ζευγάρι, ξεκινάει ένα άλλο. Κάθε ζευγάρι θα μπορούσε να συμβάλει στην επίτευξη ενός στόχου που μοιράζεται ολόκληρη η ομάδα (για παράδειγμα, κάθε ζευγάρι φέρει μια κάρτα παζλ, η οποία θα ολοκληρωθεί μόλις φτάσουν όλα τα ζευγάρια στον προορισμό τους).
Παρατηρήσεις Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να συνοδεύεται από μια ιστορία

Επιπλέον, υπάρχουν τρόποι ενίσχυσης στις δομές 0-3 Προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) των γλωσσικών, κοινωνικο-συναισθηματικών και γνωστικών δεξιοτήτων, χρησιμοποιώντας ιστορίες.

Ένα αποτελεσματικό παράδειγμα απεικονίζεται στο δοκίμιο *Ο συναρπαστικός κόσμος του Ciro e Beba* (Agliati, Brazzelli, Gandellini, Grazzani, Ornaghi, 2015), που παρουσιάζει οκτώ ιστορίες κατάλληλες για παιδιά ηλικίας δύο έως τριών ετών, όπου δύο κουνέλια ζουν καταστάσεις που προκαλούν φόβο, ευτυχία,

θυμό και θλίψη.¹ Σε κάθε ιστορία, μετά από ένα σύντομο προοίμιο, παρουσιάζεται μια προβληματική κατάσταση που παράγει ένα ιδιαίτερο συναίσθημα, ακολουθούμενο από ενέργειες που στοχεύουν στην επίλυση του προβλήματος. Το κείμενο κάθε ιστορίας χαρακτηρίζεται από ένα πλούσιο ψυχολογικό λεξικό που αναφέρεται σε συναισθήματα (ο χαρακτήρας φοβάται, θυμώνει, εκπλήσσεται, είναι ευτυχισμένος). Η βασική πτυχή της εμπειρίας είναι η συζήτηση για τα συναισθήματα, η οποία διεξάγεται σε μια μικρή ομάδα, ξεκινώντας από τις έννοιες που παρέχουν οι ιστορίες, γύρω από τις τρεις κύριες συνιστώσες της κοινωνικο-συναισθηματικής ικανότητας (π.χ.) στη διάσταση της συνεργασίας και της συμβολής στη συμπεριφορά (Tomasello, 2010). Για παράδειγμα, αν θέλετε να ενθαρρύνετε τις προσωπικές ιστορίες των παιδιών για την έκφραση συναισθημάτων, προφορικά και μη λεκτικά, το ερέθισμα ερωτήσεων που θα απευθύνονται στα παιδιά θα μπορούσε να είναι: "... Και πότε εκπλαγείτε; τι κάνετε;" , "... Όταν είμαστε ευτυχείς, μπορούμε να πούμε ότι είμαστε χαρούμενοι, γεμάτοι χαρά ...". Εάν θέλετε να ξεκινήσετε τα παιδιά με μια συζήτηση για την κατανόηση των συναισθημάτων και να χρησιμοποιήσετε τις ιστορίες που περιγράφονται στο προαναφερθέν δοκίμιο, τα ερωτήματα διέγερσης μπορεί να είναι: "Ο Ciro ήταν θυμωμένος γιατί ..." ή "Αν θυμάσαι κι αν κάποιος παίρνει τα παιχνίδια σας μακριά; ". Σχετικά με τη ρύθμιση των συναισθημάτων, τα ερωτήματα θα μπορούσαν να είναι: "... Κάνετε τίποτα για να βοηθήσετε τον φίλο σας να μην θυμώνεστε πια;". Τέλος, όσον αφορά τη συνεργασία και τη βοήθεια, τα παιδιά θα μπορούσαν να διεγερθούν σε συνομιλία με ερωτηματικά όπως: "... Βοηθάτε και τον Ματθαίο, όταν είναι λυπημένος και κλαίει;".

---

¹ Το δοκίμιο (μέρος μιας συλλογής παραμυθιών που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο μιας δράσης δράσης που ανέφερε ο Agliati, Grazzani, Ornaghi, 2015) διατίθεται στα ιταλικά, με τον αρχικό τίτλο *L'emozionante mondo di Ciro e Beba* στη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/276289057_L%27emozionante_modo_di_Ciro_e_Beba_Storie_per_conversare_sulle_emozioni_con_i_bambini_al_nido? (Τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο: 25.6.2019).

Εκτός από δραστηριότητες όπως αυτές που παρουσιάζονται, είναι επίσης δυνατό να σχεδιαστούν δράσεις δραματοποίησης στις οποίες δίνεται στα παιδιά η ιστορία του προηγούμενου για να τους κάνουν να «εισέρχονται» στο συναίσθημα που βίωσαν.

Επιπλέον, για να βοηθήσουμε τα παιδιά να παραμείνουν στα συναισθήματα και να μάθουν να τα ρυθμίζουν, μπορούμε να προετοιμάσουμε:

α) μια γωνιά της αίθουσας ως "χώρου", όπου τα παιδιά μπορούν να "παραμείνουν μαζί" με τα συναισθήματά τους. Ο χώρος πρέπει να έχει μαλακά, θερμά υλικά, μερικά βιβλία (εικονογραφημένο βιβλίο κ.λπ.).

β) ένα χώρο που μπορεί να αναγνωριστεί ως ο χώρος των συναισθημάτων, για παράδειγμα μια γωνιά με το ημερολόγιο που χτίστηκε από τους γονείς, με τις οικογενειακές φωτογραφίες ή ένα καλάθι που περιέχει αυτά τα ημερολόγια,

γ) τα κιβώτια, τα οποία και τα δύο προορίζονται ως "κουτιά έκπληξης", από τα οποία οι εκπαιδευτικοί θα εξάγουν πολύ μικρά και ειδικά αντικείμενα, τα οποία θα αλλάζουν περιστασιακά, τόσο ως κουτιά για την αποθήκευση σχεδίων / πινακίδων που κάνουν τα παιδιά να αφήνουν μηνύματα στους γονείς τους,

δ) ένα μέρος (συχνά ένα ντουλάπι) ή ένα κουτί, στο οποίο τα παιδιά μπορούν να εγκαταλείψουν το μεταβατικό τους αντικείμενο και να μπορέσουν να επαναληφθούν εάν είναι απαραίτητο.

Για να βοηθήσουν τα παιδιά να εφαρμόσουν συναισθηματικές συμπεριφορές εναντίον ενός άλλου προσώπου εμπνευσμένου από τα έργα του Warneken και Tomasello, μπορούν να δημιουργηθούν στρατηγικές καταστάσεις στις οποίες ο ενήλικας μπορεί να δείξει την ανάγκη να το εκφράσει με μη λεκτική συμπεριφορά και στην περίπτωση όπου το παιδί αποκρίνεται με συμπεριφορά, θα τον ευχαριστήσει για τη βοήθειά του και / ή για την ενσυναισθητική του συμπεριφορά. Μερικά παραδείγματα καταστάσεων μπορεί να είναι τα

ακόλουθα: εκφράζοντας τον πόνο σε ένα πόδι αφού τον χτυπήσατε στο τραπέζι, έχοντας τα χέρια σας κατεχόμενα από ένα σωρό βιβλίων και μη ξέροντας πώς να ανοίξετε τις πόρτες του ντουλαπιού, ρίχνοντας ένα στυλό πολύ μακριά για να το πάρει, να χάσει ένα αντικείμενο μέσα σε μια ρωγμή, αλλά χωρίς να μπορεί να το πάρει πάλι, γιατί μόνο ένα παιδί μπορεί να εισέλθει.

Με τον ίδιο σκοπό μπορείτε να χρησιμοποιήσετε υλικά όπως το τραμπολίνο ή το διπλό σωλήνα που είναι διασκεδαστικό για το παιδί αλλά χρειάζονται συνεργασία μεταξύ ανθρώπων για τέτοια χρήση. Το τραμπολίνο στο οποίο μπορεί να αναπηδήσει μια μπάλα, αλλά το οποίο πρέπει να κρατηθεί από δύο άτομα. Μια παραλλαγή αυτού του παιχνιδιού είναι να χρησιμοποιήσετε ένα μεγάλο χαλί (ή τραπεζομάντιλο) που πρέπει να κρατηθεί μαζί από μια μικρή ομάδα παιδιών. Ο διπλός σωλήνας προβλέπει ότι το παιδί, στη μία πλευρά, εισάγει μια μπάλα που κυλιέται μέσα στο κουτάκι που ο ενήλικας κρατάει στο άλλο άκρο του σωλήνα.

3.3 Δραστηριότητες για την ηλικιακή ομάδα 3-10 και μικτές ομάδες 3-6 και 6-10

Με παιδιά ηλικίας 3-10 ετών μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορα εργαλεία (βιβλία, μουσικά όργανα, μεταμφιέσεις, θεατρικές αναπαραστάσεις κλπ.), Προκειμένου να τους βοηθήσουν να αναγνωρίσουν τα συναισθήματά τους και τα συναισθήματα των άλλων, να αναγνωρίσουν τις καταστάσεις που τις δημιουργούν και να αντανakλούν τις δικές τους συμπεριφορές που προκύπτουν από τα συναισθήματα που βιώνουν. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες συγκεκριμένες δραστηριότητες που δείχνουν τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν και τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν ως παραδείγματα για την προώθηση, ενίσχυση και αναγνώριση της συναισθηματικής ζωής του παιδιού στην ηλικία των 3-6 ετών και του δημοτικού σχολείου.

3.3.1 Δραστηριότητα 1

Τίτλος: Ιστορίες για τα συναισθήματα

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα, δίνοντάς τους ένα όνομα.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-6 ετών

Εργαλεία

Εικονογραφημένες ιστορίες για τα συναισθήματα. Για παράδειγμα :

- 1) S.A. Llenas (2017), I colori delle emozioni, San Giovanni Lupatoto (Vr): Gribaudo.
- 2) F. De Robertis (2017), A volte mi sento ... inondare di emozioni, Νάπολη: Edises;
- 3) R. Corallo (2014), Sei folletti nel mio cuore - 3-6 anni, Trento: Erickson.

Περιγραφή της εμπειρίας

Τα παιδιά καλούνται να τοποθετηθούν σε μια άνετη θέση που ενθαρρύνει την ακρόαση: καθισμένη στο πάτωμα, σε μαλακά μαξιλάρια ή σε ένα φιλόξενο χώρο όπου όλοι μπορούν να ακούν και να δουν τον δάσκαλο και το βιβλίο που θα διαβαστεί. Μετά την ανάγνωση της ιστορίας, τα παιδιά ρωτούν μερικές διεγερτικές ερωτήσεις για να ενεργοποιήσουν τη συζήτηση. Για παράδειγμα: Τι έκανε το τέρας; Τι κάνει το τέρας στην τάξη; Πού είναι

τα συναισθήματα; Τα παιδιά καλούνται στη συνέχεια να επιλέξουν πέντε αντικείμενα στην τάξη που έχουν τα χρώματα κίτρινα (χαρούμενα), μπλε (θλίψη), κόκκινο (θυμό), πράσινο (ήρεμο), μαύρο (φόβος). Αυτά τα αντικείμενα τοποθετούνται στη μέση, έτσι ώστε να είναι ορατά σε όλους. Τα παιδιά καλούνται στη συνέχεια να πάρουν το αντικείμενο του χρώματος που αντιστοιχεί στο συναίσθημά τους και να εξηγήσουν τον λόγο για την επιλογή. ο δάσκαλος ζητά από άλλα παιδιά να προσπαθήσουν ή να έχουν δοκιμάσει το ίδιο συναίσθημα και αν θυμούνται σε ποια περίπτωση. Η συνομιλία πρέπει να διεξαχθεί προσεκτικά, καθώς τα παιδιά τείνουν να προσαρμόζονται σε αυτό που λένε οι άλλοι σύντροφοι. Στο τέλος της ανάγνωσης, είναι δυνατόν να προτείνουμε, εναλλακτικά, την ατομική σχεδίαση και στη συνέχεια την κατανομή σε μια ομάδα. Σε αυτή την περίπτωση προτείνεται να χρησιμοποιήσετε τα δάχτυλα για να χρησιμοποιήσετε τα χρώματα, αφήνοντας τα παιδιά να εκφραστούν με τα αποτυπώματα στο φύλλο. Εναλλακτικά, μπορεί να χρησιμοποιηθεί μια διαφορετική ζωγραφική με βάση κάθε συναίσθημα. Για παράδειγμα, για να αντιπροσωπεύσουν τον θυμό, τα παιδιά πρέπει να χρησιμοποιήσουν καλαμάκια για να διαδώσουν κόκκινα σημεία στο φύλλο που φυσάει σκληρά πάνω στο άχυρο: μια χειρονομία που βοηθά στην απελευθέρωση του θυμού. Στο τέλος της δραστηριότητας προτείνεται να κρεμαστούν τα χαρτιά, προσπαθώντας να τα ομαδοποιήσουν με χρώμα / συγκίνηση. Τα παιδιά μπορούν να δουν ότι δεν είναι μόνοι σε ζωντανό φόβο, θυμό, θλίψη κ.λπ.

3.3.2 Δραστηριότητα 2

Τίτλος: Ιστορίες για τα συναισθήματα

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα και να τα επικοινωνούν

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-10 ετών

Εργαλεία

Ένα μικρό βάζο με λουλούδια, πέντε / επτά ξύλινα ραβδιά, κάρτες και χρώματα

Περιγραφή της εμπειρίας

Αυτή είναι μια δραστηριότητα που είναι σκόπιμο να πραγματοποιηθεί αφού έχει εργαστεί, μέσα από την ανάγνωση των ιστοριών, σχετικά με τα συναισθήματα και τα χρώματα που τα αντιπροσωπεύουν (βλέπε προηγούμενη δραστηριότητα). Με μικρό ξύλο και χρωματιστές κάρτες, οι δάσκαλοι και τα παιδιά προετοιμάζουν τα λουλούδια: κάθε λουλούδι θα έχει διαφορετικό χρώμα για να αντιπροσωπεύει ένα συναίσθημα (για παράδειγμα, κόκκινο για θυμό, άσπρο ή γκρι για φόβο, κίτρινο για χαρά, γαλάζιο για θλίψη, για αηδία). Οι μαθητές του δημοτικού σχολείου μπορούν να εμπλουτίσουν το βάζο τους με άλλα συναισθήματα, όπως περιφρόνηση και έκπληξη. Προτείνεται να συμπεριληφθούν στις καθημερινές ρουτίνες, γενικά στη φάση υποδοχής μετά την άφιξη στο σχολείο, η επιλογή του λουλουδιού του συναισθήματος. Μόλις το κάθε παιδί επιλέξει το δικό του λουλούδι, ζητείται από τα παιδιά να μοιραστούν με τους συμπατριώτες τους τον λόγο της επιλογής τους. Οι δάσκαλοι διαχειρίζονται τη συνομιλία ακούγοντας, αφήνοντας τα παιδιά να πείσουν τι είναι διαθέσιμα για να επικοινωνήσουν εκείνη τη στιγμή.

Στο Δημοτικό σχολείο, είναι δυνατόν να συνεχιστεί αυτή η δραστηριότητα, εισάγοντάς την όχι μόνο κατά την είσοδο στο σχολείο αλλά και πριν φύγει από το σχολείο. Σε αυτή την περίπτωση το επιλεγμένο λουλούδι πρέπει να διατηρείται στον πάγκο μέχρι το τέλος της ημέρας. εναλλακτικά, είναι δυνατό να κατασκευαστεί ο «κήπος των συναισθημάτων»: ένα πάνελ με μικρές τσέπες (ένα για κάθε μαθητή), όπου τα παιδιά, κατά την είσοδό τους στο σχολείο, εισάγουν το δικό τους λουλούδι σύμφωνα με τη διάθεσή τους. Τα παιδιά αφήνονται ελεύθερα να αντικαταστήσουν το λουλούδι με ένα άλλο ακόμη και κατά τη διάρκεια της ημέρας, εάν αισθάνονται την ανάγκη να αναφέρουν μια αλλαγή. Στο τέλος της σχολικής ημέρας, περίπου δέκα λεπτά αφιερώνεται στο να γίνει ο "προϋπολογισμός", προσκαλώντας κάθε παιδί να ελέγξει εάν είναι απαραίτητο να αλλάξει το λουλούδι τους. η ευκαιρία είναι ευνοϊκή για να συζητήσουν με τους μαθητές που τους ρωτούν αν θέλουν να μοιραστούν τυχόν ταλαιπωρίες με τους συμμαθητές τους ή να μεταδώσουν την ικανοποίησή τους για μια καλή δουλειά ή να κάνουν ειρήνη με έναν φίλο. Ο «κήπος των συναισθημάτων» επιτρέπει στα παιδιά να γνωρίζουν και να απολαμβάνουν το «συναισθηματικό πλαίσιο» της τάξης: μπορεί να τους βοηθήσει να διαμορφώσουν τις δραστηριότητες που δίνουν προσοχή στην συναισθηματική ευεξία τους.

Πιθανές παραλλαγές

Η ίδια δραστηριότητα ρουτίνας μπορεί να προταθεί χρησιμοποιώντας χαμόγελα κατασκευασμένα από πλαστικοποιημένο χαρτόνι που τα παιδιά μπορούν να συνδέσουν και να αποσπασούν από το πάνελ

3.3.3 Δραστηριότητα 3

Τίτλος: Αναπνεύστε κι ακούστε το σώμα σας

Στόχοι

Να γνωρίσει το παιδί την αναπνοή, τις παραλλαγές της, με βάση το συναίσθημα που βιώνει, και έτσι να μάθει να ηρεμεί.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-5 ετών

Εργαλεία

Βιβλία γιόγκα και / ή προσεγγμένη φροντίδα για παιδιά.

Περιγραφή της εμπειρίας

Στο τέλος της σωματικής δραστηριότητας ή στις στιγμές κόπωσης ή νευρικότητας των παιδιών, τα 10/15 λεπτά είναι αφιερωμένα στη χαλάρωση. Τα παιδιά καλούνται να κάθονται στα πόδια και να στρέψουν την προσοχή τους στην έμπνευση: καλούνται να κλείσουν τα μάτια τους και να φανταστούν ένα λουλούδι στα χέρια τους. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να φέρουν το φανταστικό λουλούδι στα ρουθούνια και να εισπνεύσουν, να το μυρίσουν. Ιδιαίτερη προσοχή στη συνέχεια στρέφεται στην εκπνοή: τα παιδιά καλούνται να κλείσουν τα μάτια τους και να φέρουν το δείκτη τους κοντά στο στόμα τους, φαντάζοντας ότι έχουν ένα κερί για να σβήσουν φουσκώνοντας. Στη συνέχεια, τα παιδιά καλούνται να ξαπλώσουν στην πλάτη τους με τα γόνατά τους ελαφρώς λυγισμένα. για να φέρει τα χέρια στην κοιλιά, και να αισθανθεί την κίνηση της κοιλιάς, εναλλακτικά ανυψώνεται και να πέφτει? τότε, για να τοποθετήσετε στην κοιλιά ένα μαλακό παιχνίδι (για παράδειγμα, ένα γεμισμένο παιχνίδι), και φανταστείτε στην κοιλιά του ένα μπαλόνι που φουσκώνει και ξεφουσκώνει. Εν τω μεταξύ, τα παιδιά πρέπει να τηρούν την κίνηση του παιχνιδιού.

Πιθανές παραλλαγές

Μόλις τα παιδιά έχουν εξοικειωθεί με αυτές τις τεχνικές, αυτό το είδος δραστηριότητας μπορεί να προταθεί στην τάξη, στο τέλος μιας πιο έντονης δραστηριότητας ή μετά την επιστροφή από τις στιγμές αναψυχής στον κήπο. αυτές οι ασκήσεις ηρεμούν το μυαλό, επιτρέποντας στα παιδιά να εστιάζουν την προσοχή τους στον εαυτό τους, ακούγοντας οποιεσδήποτε συγκινήσεις που προέρχονται από μικρές συγκρούσεις ή ενθουσιασμό, εξαιτίας παιχνιδιών κίνησης και ανταγωνισμού. Στην περίπτωση αυτή, η ακρόαση του καρδιακού παλμού και η αναπνοή μπορεί να είναι χρήσιμες για να αρχίσετε να εργάζεστε για την αναγνώριση των επιδράσεων των συναισθημάτων στο σώμα

3.3.4 Δραστηριότητα 4

Τίτλος: Μουσική και κίνηση για την έκφραση των συναισθημάτων

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματα μέσα από το σώμα, να τα καταλάβουν.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-10 ετών

Εργαλεία

Μουσικά όργανα, όπως κιθάρες, τύμπανα, φλάουτα κ.λπ.

Εναλλακτικά, μια "περιγραφική / αφηγηματική" μουσική.

Μερικά παραδείγματα:

L. van Beethoven, Sixth symphony, op. 68 in Fa major, "Pastorale";

A. Vivaldi, "The Four Seasons";

F. Chopin, Étude, op. 10 n. 3, "Tristesse";

J.S. Bach, Toccata and fugue in C minor, "BWV 565".

Περιγραφή της εμπειρίας

Σε ένα χώρο αφιερωμένο στις σωματικές δραστηριότητες, τα παιδιά καλούνται να κάθονται με σταυροπόδι και, με τα μάτια τους κλειστά, τους δίνεται ένα κομμάτι μουσικής (μέγιστο πέντε λεπτά) ή μερικά απλά κομμάτια που παίζονται με ένα ζωντανό όργανο. Τα παιδιά καλούνται να ασχοληθούν με τα συναισθήματα που έχει προκαλέσει αυτό το άκουσμα. Ακούγεται και πάλι, αλλά αυτή τη φορά δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να κινούνται ελεύθερα, ερμηνεύοντας τις αισθήσεις που αναδύονται με το σώμα. Μερικά παιδιά αρχικά θα έχουν την τάση να αντιγράφουν άλλους: είναι καλό να τους καθησυχάσουμε για τη δυνατότητα να κάνουν ελεύθερα αυτό που αισθάνονται, προφανώς χωρίς να ενοχλούν τους συμμαθητές τους. Στο τέλος της δραστηριότητας, τα παιδιά καλούνται να καθίσουν ξανά με τα μάτια τους κλειστά και να ακούσουν τις αισθήσεις που προέρχονται από το σώμα: το χτύπημα της καρδιάς, τα πόδια ... Τέλος, τα παιδιά καλούνται να ανοίξουν τα μάτια τους και να μοιραστούν με τους συμμαθητές τους: "Ποιο όνομα θα έδιναν στο συναίσθημα που ένιωσαν; Τι κινήσεις ήθελαν να κάνουν; ποιες εκφράσεις προσώπου είδαν στους συντρόφους τους; Πού αισθάνθηκαν τα συναισθήματα;".

Πιθανές παραλλαγές

Εκτός από τα κομμάτια κλασικής μουσικής, είναι δυνατόν να επιλέξετε τραγούδια σύγχρονης, εμπορικής μουσικής, ροκ, ραπ, κλπ. Τα παιδιά θα μπορούσαν τότε να ερμηνεύσουν τα συναισθήματα παίζοντας για παράδειγμα, το τύμπανο για θυμό, καμπάνες για χαρά, κλπ

3.3.5 Δραστηριότητα 5

Τίτλος: Μουσική και κίνηση για την έκφραση των συναισθημάτων

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματα τους μέσω της ακρόασης της μουσικής και της ζωγραφικής.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-10 ετών

Εργαλεία

Χρώματα, χρώματα δακτύλων, μαρκαδόροι ή μολύβια κεριών.

Περιγραφή της εμπειρίας

Σε ένα χώρο αφιερωμένο στη ζωγραφική, τα παιδιά τοποθετούνται σε ειδικούς σταθμούς έτσι ώστε να μπορούν να επωφεληθούν από τα διαθέσιμα χρώματα, επιλέγοντας από διάφορες δυνατότητες. Στη συνέχεια, καλούνται να καθίσουν, να κλείσουν τα μάτια τους και να ακούσουν το κομμάτι της μουσικής (ή μέρος αυτού, στην περίπτωση των μακρύτερων κομματιών). Στη συνέχεια, ζητείται από τα παιδιά να μοιραστούν τα συναισθήματά τους με τους συμμαθητές τους ακούγοντας το τραγούδι: εικόνες, αναμνήσεις, συναισθήματα κλπ. Ο δάσκαλος εξηγεί στα παιδιά ότι θα μπορέσουν να τραβήξουν ακούγοντας τη μουσική και ότι μπορούν να εκπροσωπήσουν με το χρώμα τα συναισθήματα που έχει προκαλέσει το τραγούδι σε αυτά. Το κομμάτι επαναλαμβάνεται σε συνεχή κύκλο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωγραφικής δραστηριότητας. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο δάσκαλος δεν παρεμβαίνει για να προτείνει χρώματα, σχήματα κ.λπ., αλλά αφήνει τα παιδιά να εκφράζονται ελεύθερα. Μόλις ολοκληρωθεί η σχεδίαση, ο δάσκαλος ζητά από τα παιδιά να μοιραστούν τα συναισθήματά τους με τους συμμαθητές τους, και υπογραμμίζει τις πρωτότυπες ιδέες που προέκυψαν, καθώς και τις ομοιότητες μεταξύ αυτών που βίωσαν τα παιδιά, τονίζοντας το κοινό "συναισθημα" και μοιράζοντας τα ίδια συναισθήματα.

3.3.6 Δραστηριότητα 6

Τίτλος: Άσε με ήσυχο!

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να καταλάβουν την αυτονομία.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-5 ετών

Εργαλεία

Μαλακά χαλιά και μαξιλάρια, σεντόνια, μαλακές μπάλες, πλαστελίνη.

Περιγραφή της εμπειρίας

Ένας χώρος υποδοχής δημιουργείται στην αίθουσα διδασκαλίας όπου τα παιδιά μπορούν να παραμείνουν λίγο ξεχωριστά όταν αισθάνονται την ανάγκη, για παράδειγμα όταν είναι θυμωμένοι ή λυπημένοι και δεν αισθάνονται όπως μιλάμε σε κανέναν. Αυτό με σκοπό να ευνοηθεί η συνειδητοποίηση των παιδιών για το τι αισθάνεται. Ο δάσκαλος είναι πάντα διαθέσιμος για να παρέχει άνεση και παρουσία, αλλά μπορεί επίσης να προτείνει στο παιδί να πάρει κάποιο χρόνο, για παράδειγμα, να ακούσει το συναίσθημα που βιώνει ή να ανοίξει το "κουτί της ηρεμίας". Οι χώροι, στην πραγματικότητα, μπορούν να εφοδιαστούν με "κουτιά ηρεμίας" που περιέχουν μαλακές μπάλες, μονωτική πάστα / πλαστελίνη, καρφίτσες, βιβλία, μανταλάκια χρωματισμού ή επίσης "κουτιά ηρεμίας". Το παιδί είναι ελεύθερο να δεχτεί την πρόταση και μπορεί να παραμείνει στο χώρο χαλάρωσης μέχρι να αισθανθεί την ανάγκη: όταν επιστρέψει στη δραστηριότητα, ο δάσκαλος διατηρεί χρόνο και χώρο για να μιλήσει μαζί του για τη συναισθηματική του εμπειρία.

3.3.7 Δραστηριότητα 7

Τίτλος: Ας τα βρούμε

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να διαχειριστούν τη διάθεσή τους και τις μικρές διενέξεις ανεξάρτητα.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-6 ετών

Εργαλεία

Ένα μικρό τραπέζι τοποθετημένο σε μια γωνία με εικόνες, δύο καρέκλες, μαντήλια, λουλούδια.

Περιγραφή της εμπειρίας

Μια γωνιά της τάξης έχει δημιουργηθεί με ένα τραπέζι και δύο καρέκλες. Τα έπιπλα, οι επιλεγμένες εικόνες, τα λουλούδια στο τραπέζι και άλλα μικρά αντικείμενα (όπως τα "κουτιά της ηρεμίας"), τα οποία τα παιδιά μπορούν να βρουν σε αυτό το χώρο, πρέπει να επικοινωνούν με γαλήνη. Όταν προκύψει σύγκρουση μεταξύ δύο παιδιών, τα παιδιά καλούνται να καθίσουν στο τραπέζι της ειρήνης. Ο δάσκαλος οδηγεί αρχικά την αντιπαράθεση, ενθαρρύνοντας τα παιδιά να μάθουν τις τεχνικές επικοινωνίας για τη σύνθεση των συγκρούσεων, έτσι ώστε να μπορούν να το χρησιμοποιήσουν ανεξάρτητα. Με αυτό τον τρόπο, το παιδί μαθαίνει να:

- εστιάζει τα συναισθήματά του / της;
- προσπαθήσει να κατανοήσει τις δικές του ανάγκες και τις ανάγκες του / της εταίρου του.
- να συναισθάνεται
- να βρεθεί μια λύση που να ταιριάζει στους δύο

Τα παιδιά δεν πρέπει να αναγκάζονται να κάνουν ειρήνη, ούτε να παραδίδουν σε κάποιον άλλο επειδή είναι μεγαλύτερος / μεγαλύτερος, καλύτερο, κλπ. Στην περίπτωση αυτή, το παιδί θα αισθανόταν πραγματικά ότι η διάθεσή του δεν ήταν πραγματικά αναγνωρισμένη.

3.3.8 Δραστηριότητα 8

Τίτλος: Ας βάλουμε το παπούτσι στο άλλο πόδι

Στόχοι

Να βοηθήσουμε τα παιδιά να αναπτύξουν μια εμφατική στάση.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 3-10 ετών

Εργαλεία

Μαριονέτες.

Περιγραφή της εμπειρίας

Σχεδόν κάθε μέρα, τα παιδιά αναφέρουν σε καταστάσεις σύγκρουσης με φίλους, αδέρφια ή γονείς. Ο δάσκαλος καλεί τα παιδιά να «σκηνοθετούν» την κατάσταση, να αντιληφθούν και να δουν τα προβλήματα με ένα εξωτερικό μάτι. Για παράδειγμα, το παιδί μπορεί να φέρει τη διαμάχη πίσω στο σχολείο με την μικρή αδελφή που πήρε την υπόθεση και γύρισε όλο το περιεχόμενο στο πάτωμα. Σε αυτή την περίπτωση, ο δάσκαλος μπορεί να καλέσει δύο συμμαθητές για να παίξει το ρόλο του παιδιού και της μικρής αδερφής: έτσι το παιδί θα είναι σε καλύτερη θέση να παρατηρήσει τι συνέβη στο σπίτι. Ενώ η σκηνή λαμβάνει χώρα, ο δάσκαλος ζητά από τα άλλα παιδιά να βρεθούν στα παπούτσια του συντρόφου και στη συνέχεια της μικρής αδερφής: "Τι ανάγκη ήταν η αδελφή να προσπαθήσει να ικανοποιήσει λαμβάνοντας τη υπόθεση; Τι είδους ανάγκη χρειάστηκε ο συμμαθητής; ". Με τα παιδιά νηπιαγωγείου προτείνεται να αντιπροσωπεύονται καταστάσεις με μαριονέτες.

3.3.9 Δραστηριότητα 9

Τίτλος: Ας βάλουμε το παπούτσι στο άλλο πόδι

Στόχοι

Να ενθαρρύνουμε την ικανότητα των παιδιών να αντιλαμβάνονται τη διαφορετική διαβάθμιση των συναισθημάτων.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 7-10 ετών

Εργαλεία

Ένα πάνελ, χωρισμένο σε πέντε διαφορετικά χρωματιστές στήλες, από το ένα έως δέκα ("το θερμόμετρο συναισθημάτων"), μανταλάκια ρούχων.

Περιγραφή της εμπειρίας

Οι εκπαιδευτικοί προετοιμάζουν τα παιδιά για αυτή τη δραστηριότητα ρουτίνας διαβάζοντας μια ιστορία που επιτρέπει την αναγνώριση των συναισθημάτων και την αντιστοίχιση με το χρώμα και / ή τις εκφράσεις του προσώπου. Συμμετέχοντας στα παιδιά, χτίζουν ένα μάλλον μεγάλο πάνελ, πάνω στο οποίο τοποθετούνται πέντε θερμόμετρα (χτισμένα με χαρτόνι ή κόντρα πλακέ), που αντιστοιχούν στα πέντε βασικά συναισθήματα. Είναι απαραίτητο οι άκρες του θερμομέτρου να μην είναι κολλημένες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπουν στα παιδιά να συνδέουν το δικό τους ξύλινο κλιπ. Κάθε παιδί, κατά την είσοδό του στο σχολείο, θα είναι σε θέση να τοποθετήσει το *clothespin* του (σημειωμένο με το δικό του όνομα) στο θερμόμετρο, προσδιορίζοντας την ένταση του συναισθήματός του. Οι δάσκαλοι ζητούν από τα παιδιά να μοιραστούν τα κίνητρα και να ζητήσουν την παρέμβαση εκείνων που έχουν αναφέρει υψηλή ένταση ενός από τα συναισθήματα (ακόμα και χαρά). Αφήνουν τα παιδιά να αλλάξουν ελεύθερα τη θέση του και προτείνουν μια σύντομη συζήτηση στο τέλος της σχολικής ημέρας για να κάνουν τον «απολογισμό», προσπαθώντας να δώσουν προσοχή στις θετικές αλλαγές και όχι μόνο στις αρνητικές, βοηθώντας έτσι τα παιδιά να προσδιορίσουν τις στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν σε έναν ασυνείδητο και αυθόρμητο τρόπο για να διαχειριστεί ένα συναίσθημα (για παράδειγμα: "Μπήκα μακριά από τον Λούκα γιατί με είχε κάνει να θυμώσω και άρχισα να χρωματίζω μια μαντάλα." Μετά από λίγο, ο θυμός μειώθηκε και πήγα να διευκρινίσει")

3.3.10 Δραστηριότητα 10

Τίτλος: Έκφραση μέσω της Τέχνης: «Θα γίνω δέντρο»

Στόχοι

Να ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εκφράσουν τη διάθεσή τους μέσα από την τέχνη.

Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)

Παιδιά ηλικίας 8-10 ετών

Εργαλεία

Σχοινιά, κόλλα, ψαλίδια και κάρτες, μια αρχική ιστορία.

Περιγραφή της εμπειρίας

Ο δάσκαλος οδηγεί παιδιά στον κήπο ή οργανώνει έξοδο σε δημόσιο πάρκο ή σε άσος. Η κύρια πρόθεση είναι να αφήσουμε τα παιδιά να αισθανθούν αισθήσεις και συναισθήματα σε έναν ανοιχτό χώρο. Τα παιδιά καλούνται να προσεγγίσουν τα δέντρα, να τα αγγίξουν, να τα μυρίσουν, να τα αγκαλιάσουν. Ο δάσκαλος προσπαθεί να κάνει την όραση του, να ακούει, να αγγίζει, να μυρίζει και, όπου είναι δυνατόν, να δοκιμάζει, να βιώνει πλήρως το αισθητήριο συναίσθημα. Περιστασιακά ζητείται από τα παιδιά να κλείνουν τα μάτια τους και να ακούνε τα συναισθήματά τους. Κατόπιν ο θεατής κάνει κάθε παιδί να επιλέξει ένα δέντρο και το βάζει στο έδαφος για να καταλάβει τη "διάθεση" του επιλεγμένου δέντρου. Τέλος, ζητείται από τα παιδιά να προσδιορίσουν το δέντρο που αισθάνονται ότι τους αρέσουν περισσότερο.

Μετά από αυτή την εμπειρία, τα παιδιά έβαλαν τα συναισθήματα και τις αισθήσεις και το "χαρακτήρα" ενός από τα επιλεγμένα δέντρα στο σημειωματάριο: θυμωμένος, χαλαρωτικός, ευγενικός ...

Η ανάγνωση του κειμένου προτείνεται στη συνέχεια, πάντα σε εξωτερικούς χώρους. Το βιβλίο λέει για τις επιθυμίες και τις ελπίδες πολλών μικρών σπόρων που κοιμούνται στη γη και περιμένουν να ξυπνήσουν: θα είναι δυνατά, επαναστατικά, χαρούμενα, θλιβερά, κομψά δέντρα ... Ο καθένας θα έχει το ιδιαίτερο σχήμα του, αλλά και το ιδιαίτερο του ... " διάθεση "και προσωπικότητα! Η ιστορία διδάσκει την ομορφιά των διαφορών, προσφέροντας προτάσεις για να αρχίσετε να ανακαλύπτετε τα συναισθήματα και τις διαθέσεις του καθενός. Το κείμενο είναι πολύ σύντομο, αλλά οι εικόνες του είναι πρωτότυπες και διεγερτικές. Παρουσιάζοντας τις εικονογραφημένες σελίδες του βιβλίου, ο δάσκαλος διεγείρει τα παιδιά και τις αντανάκλασες τους. Στη συνέχεια, τα παιδιά οδηγούνται στο εργαστήριο τέχνης για να τους προσφέρουν εργασία με σχοινιά, ψαλίδια, κόλλα και χαρτόνι. Εκεί, η υπαίθρια εμπειρία και οι προσκλήσεις που ελήφθησαν από την ανάγνωση του βιβλίου επανέρχονται σύντομα. Τα παιδιά έχουν τον απαραίτητο εξοπλισμό για την εργασία τους: σχοινιά, κάρτες κλπ. Τα παιδιά καλούνται να φανταστούν το είδος του δέντρου που θα μπορούσαν να είναι: "Ποια διάθεση;". Στη συνέχεια καλούνται να εκπροσωπούνται και να αντιπροσωπεύουν το χαρακτηριστικό τους, τον χαρακτήρα τους χρησιμοποιώντας τα σχοινιά. Τέλος, καλούνται να εξηγήσουν το έργο τους, υποκινώντας την επιλογή τους.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Agliati A., Brazzelli E., Gandellini S. Grazzani I., Ornaghi V. (2015). L'emozionante mondo di Ciro e Beba. Storie per conversare sulle emozioni con i bambini al nido. *Bambini*, April, 12-16.
- Agliati, A, Grazzani I., Ornaghi V. (2015), La socializzazione emotiva nei contesti educativi per l'infanzia. *Conversare sulle emozioni al nido*, Parma: Junior-Spaggiari.
- Bateson G. (1979), *Mind and Nature. A Necessary Unity*, New York: E.P. Dutton (it. tr.: *Mente e natura. Un'unità necessaria*, Milano: Adelphi, 1984).
- Baumgartner E. (2012), *L'osservazione del comportamento infantile*, Roma: Carocci.
- Brandani W., Tomisich M. (2005), *La progettazione educativa. Il lavoro nei contesti educativi*, Roma: Carocci.
- Cogan M.L. (1958), The behavior of teachers and the productive behavior of their pupils, *Journal of Experimental Education*, 28, 89-124
- Denham S.A. (1998), *Emotional development in young children*. New York: Guilford Press (it. tr.: *Lo sviluppo emotivo nei bambini*, Roma: Astrolabio, 2001).
- Dovigo F. (2014), *Manuale per l'osservazione educativa*, Milano: UNICOPLI.
- Grazzani I., Agliati A., Ornaghi V. (2013), *Emozioni al nido*, *Bambini*, November, 30-33
- Grazzani I., Ornaghi V., Antoniotti C. (2011), *La competenza emotiva dei bambini. Proposte psicoeducative per la scuola dell'infanzia e primaria*, Trento: Erickson.
- Hart S., Hodson K.V. (2015), *A scuola con empatia. Didattica e apprendimento basati sulle relazioni*, Reggio Emilia: Esserci.
- Messetti G. (2010), *Educare lo sguardo. Osservazione e riflessività*, Verona: Quiedit.
- Rosenberg M. (1999), *Nonviolent Communication: A Language of Compassion*, Encinitas (CA): PuddleDancer Press (it. tr.: *Le parole sono finestre (oppure muri). Introduzione alla comunicazione non violenta*, Reggio Emilia: Esserci, 2003, rev. ed. 2017).
- Sokolen Green N. (2009), *La classe giraffa. Dove l'insegnamento è un piacere*, Reggio Emilia: Esserci.
- Soresi S. (1978), *Guida all'osservazione in classe*, Firenze: Giunti Barbera.
- Tomasello M. (2010), *Le origini della comunicazione umana*, Milano: Raffaello Cortina.
- Torrence P. (1962), *Guiding Creative Talent*, Englewood Cliffs (NJ): Prentice Hall.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Grid παρατήρησης

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ	ΕΝΔΕΙΞΙΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ						
1. Ψάχνει και προάγει τη συναισθηματική επαφή	1.1 Εκδηλώνει σημάδια συναισθήματος όταν αλληλεπιδρά με τα παιδιά (χαμογελά, τα χαϊδεύει, τα σηκώνει στα χέρια, κ.λπ.)	Α				Β		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						
	1.2 Όταν μιλάει και απευθύνεται στα παιδιά, κατεβαίνει στο επίπεδο των ματιών τους	Α				Β		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						

1.3 Ακούει τα παιδιά χωρίς να τα διακόπτει, δίνοντάς τους τον χρόνο που χρειάζονται	A			B			
	1	2	3	4	5	0	1
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
	Παρατηρήσεις						
1.4 Αλληλεπιδρά με τα παιδιά με γλυκύτητα στη φωνή και στις χειρονομίες του/της	A			B			
	1	2	3	4	5	0	1
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
	Παρατηρήσεις						
1.5 Όταν	A			B			

	αλληλεπιδρά με τα παιδιά, διατηρεί βλεμματική επαφή μαζί τους	1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						

2. Προάγει στα παιδιά τη γνώση του συναισθηματικού τομέα και των δια-υποκειμενικών σχέσεων	2.1 Αντιλαμβάνεται και λεκτικοποιεί τις συναισθηματικές εκδηλώσεις των παιδιών (π.χ. βοηθάει να αντιληφθούν τα σημάδια των συναισθημάτων των παιδιών και τα σημάδια που προέρχονται από το πλαίσιο π.χ. σχολείο που ξεκινούν τα συναισθήματα και στα οποία εμπλέκονται τα παιδιά, αναδιατυπώνει τις ερωτήσεις των παιδιών, διευρύνει τα λεγόμενά τους/ τις εκδηλώσεις τους)	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						
	2.2 Ενθαρρύνει τα παιδιά να υιοθετήσουν συναισθηματικά	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1

	<p>πρότυπα συμπεριφορικής προσοχής προς άλλα παιδιά που ζουν δύσκολες ή στρεσογόνες στιγμές (π.χ. με οπτική ή/και φυσική εγγύτητα, παρηγοριά, αγκαλιέςκλπ)</p>	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά	
		Παρατηρήσεις							
<p>2.3 Θυμάται επεισόδια/ καταστάσεις και δίνει παραδείγματα που σχετίζονται με παρόμοιες καταστάσεις, στις οποίες οι συναισθηματικές συμπεριφορές αποδείχθηκαν χρήσιμες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση δύσκολωνστιγμών</p>	A			B					
	1	2	3	4	5	0	1		
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά		
	Παρατηρήσεις								
<p>2.4 Θυμάται επεισόδια/ καταστάσειςκαι δίνει παραδείγματα που σχετίζονται με παρόμοιες καταστάσεις των συναισθηματικών εκδηλώσεων και εκφράσεων ενός παιδιού</p>	A			B					
	1	2	3	4	5	0	1		
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά		
	Παρατηρήσεις								

		Παρατηρήσεις
--	--	--------------

3. Προάγει την ικανότητα των παιδιών να «αποδέχονται» τη συναισθηματική τους κατάσταση και να «μένουν» με το συναίσθημά τους.	3.1 Προσφέρει μικρές στιγμές κατά τις οποίες ένα παιδί μπορεί να βιώσει τη δική του συναισθηματική κατάσταση «μόνο του» (στο πλαίσιο της δικής του «ζώνης ασφαλείας»), διατηρώντας ταυτόχρονα βλεμματική επαφή και χωρίς ποτέ να το εξαναγκάζει	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						

4. Αναγνωρίζει την ατομικότητα και την ιδιαιτερότητα κάθε παιδιού	4.1 Η πρόοδος, οι θετικές ενέργειες, οι προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού εκφράζονται με λέξεις και επιβεβαιώνονται	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						

--	--	--

5. Ενθαρρύνει και υποστηρίζει το παιδί κατά την εκτέλεση μιας εργασίας	5.1 Υποστηρίζει τα κίνητρα του παιδιού, υιοθετώντας μια ενθαρρυντική στάση (ενθαρρύνοντάς το)	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						
	5.2 Διατηρεί ένα βλέμμα γεμάτο προσοχή και ενδιαφέρον κατά την εκτέλεση του έργου από το παιδί	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						

5.3 Όταν αντιμετωπίζει πιθανά λάθη του παιδιού, μαθησιακά κενά, αβεβαιότητες, καλεί το παιδί να ψάξει μαζί του/της για τη λύση / σωστή απάντηση	A			B			
	1	2	3	4	5	0	1
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
	Παρατηρήσεις						
5.4 Όταν αντιμετωπίζει πιθανά λάθη του παιδιού, μαθησιακά κενά, αβεβαιότητες, κάνει υποτιμητικές κρίσεις για το «πρόσωπό/άτομο» του.	A			B			
	1	2	3	4	5	0	1
	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
	Παρατηρήσεις						
5.5 Προάγει την	A			B			

	ικανότητα του παιδιού να συνδέσει συγκεκριμένες γνώσεις που έχουν ήδη αποκτηθεί με προηγούμενες, συμπεριλαμβανομένων των εξωσχολικών	1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						
	5.6 Επινοεί στρατηγικές για να ξανακερδίσει την προσοχή ενός παιδιού ή / και της τάξης	A				B		
		1	2	3	4	5	0	1
		Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα	Προς λίγα παιδιά	Προς όλα τα παιδιά
		Παρατηρήσεις						

Φύλλο παρουσίασης

Τίτλος της δραστηριότητας
Στόχοι / στόχοι
Παραλήπτες (μικρή / μεγάλη ομάδα, ηλικιακές ομάδες ...)
Εργαλεία
Περιγραφή της εμπειρίας
Παρατηρήσεις

